

Anuari 16

Memòria anual de l'Associació
Cultural Sant Fructuós

IN PROSPERO ANNO DOMINI

Anuari 16

Memòria anual de l'Associació
Cultural Sant Fructuós

Edita // Associació Cultural Sant Fructuós

Disseny // Andrés González Ramos

Impressió // Impremta Torrell

Direcció de la publicació // Míriam Ramon Mas

Col·laboradors // Jordi Agràs Estalella, Maria Melero Cugat,
Andreu Muñoz Melgar, Andreu Muñoz Virgili, Pilar Osuna Torres,
Míriam Ramon Mas, Pau Sanchis Rota, Imma Teixell Navarro

Portada // Anno Domini. Foto: Ana Ibáñez i Miquel Morcillo

Contraportada// Foto: Arxiu Curieses

Dipòsit Legal // T-84-2014

- Pàg. 5 Salutació**
Jordi Agràs Estalella
- Pàg. 7 Presentació**
Andreu Muñoz Melgar
- Pàg. 9 Memòria d'activitats de l'any 2016**
Míriam Ramon Mas
- Pàg. 15 Una visió universitària de l'Associació Cultural Sant Fructuós**
Pilar Osuna Torres
- Pàg. 17 La Petita Passió de Sant Fructuós**
Maria Melero Cugat
- Pàg. 19 *Peregrinus et Fidelis: El cristianisme a la Tàrraco tardoromana***
Pau Sanchis Rota
- Pàg. 21 *Anno Domini. Un pessebre vivent diferent***
Imma Teixell Navarro
- Pàg. 26 Vestuari i armament del legionari romà del segle III dC**
Andreu Muñoz Virgili
- Pàg. 32 L'obra artística de Mn. Joan Curieses García**
Andreu Muñoz Melgar
- Pàg. 38 Llistat de socis**

Salutació

Jordi Agràs Estalella

Director territorial de Cultura de la Generalitat de Catalunya a Tarragona

L'encís de la realitat, del rigor i de la feina ben feta

Les històries –aquells relats que ben trenats conformen la nostra Història– sembla que si no s'expliquen amb un pessic d'èpica o un polsim de llegenda, no poden ser pas atractives. Sembla que pensem que si ens remetem als fets i a les dades, fills de la realitat i de l'objectivitat, i els despullem de l'embolcall daurat i seductor de l'anècdota i de l'epopeia, les històries que expliquem perdran l'encís necessari per esdevenir eternes. Arribats a aquí podríem dir que hi ha excepcions que confirmen la regla però deixeu-me ser més agosarat –i al mateix temps, més realista– i proclamar que no és pas l'excepció sinó la regla que confirma que la Història ben explicada i fonamentada és altament encisadora. I a Tarragona en tenim proves fefaents. Una bona pila d'elles ens l'aporteu l'Associació Cultural Sant Fructuós des de l'any 1989. Des d'aleshores, des de la publicació de *La Passió de Sant Fructuós*, s'han succeït mostres reals i fets tangibles de compromís i rigor amb la Història i la nostra cultura, que han rebut la resposta escaient per part d'un públic que agraeix l'honestedat: representacions de *La Passió Fructuosi* –en diversos indrets–, publicacions, edicions de material audiovisual, exposicions, participacions en Jornades de reconstrucció i en Festivals de cinema i un llarg etcètera, fins a presentar-nos una visió del Nadal, que en alguns aspectes no deixa d'aportar novetats i sorpreses.

Des d'aquell llunyà 1989, la vostra Associació ens fa palès que les històries reals, ben explicades i fonamentades, amb la il·lusió convertida en compromís i amb l'esperança esdevinguda esforç i sincer afany. Aquestes històries són ben agràides per tots aquells

a qui ens agrada endinsar-nos dins el nostre passat sense el maquillatge, ni els postissos, que determinats personatges –amb interessos de diversa mena, tot sovint inconfessables– li han anat aplicant fins a deixar-lo, en alguns casos, tan tocat que costa de reconèixer.

I aquesta és potser la part dolenta de tot plegat. El fet de treure la bena dels ulls, de carregar-se l'èpica, de diluir la llegenda, pot abocar a un desencís, a la desil·lusió, al dubte de si aquella història de pedra picada és realment més certa que aquella altra, de pell lluent i radiant, d'aroma intens i persistent, que ens ha acompanyat des de temps remots. Davant aquest dilema deixeu-me agrair-vos doblement la tasca que feu des de l'Associació Cultural Sant Fructuós: beneïts siguin els dubtes si tenim la manera de resoldre'ls; i les eines, en aquest cas, ens les doneu vosaltres mateixos. La vostra tasca exemplar –en tot moment i en tots els sentits del mot– i el vostre afectuós respecte us fan creditors de totes les penyores d'amistat i de confiança que siguem capaços de donar-vos, com a resposta de tot allò que heu fet i feu per nosaltres, des d'aquella discreció, prudent i mesurada, d'on s'acostuma a fer la veritable feina.

Us agreixo de tot cor que m'hàgiu permès posar negre sobre blanc aquests pensaments sincers d'agraïment i admiració, desitjant que seguiu engrescant-vos i engrescant-nos en l'aprofundiment del coneixement del nostre passat, tan necessari per entendre el present i per orientar-nos davant un futur incert de mena. Moltes gràcies per tot.

Presentació

Andreu Muñoz Melgar

President de l'Associació Cultural Sant Fructuós

Foto: Rafael López-Monné

Estimades i estimats membres de l'Associació,

Un any més i de nou ens trobem immersos en la festivitat dels nostres sants màrtirs Fructuós, Auguri i Eulogi. L'*Anuari* que teniu a les vostres mans és el reflex de la nostra vida associativa, del nostre ideari i de la nostra activitat. Les seves pàgines reflecteixen el bon estat de salut de la nostra institució, no només mesurable per tot allò que fem sinó com ho fem i perquè ho fem.

Que hem fet moltes coses és una qüestió objectiva. Només cal que llegiu la memòria que signa la nostra secretària, Míriam Ramon, per veure quanta activitat s'ha desplegat, aquest any, acomplint les fites que ens havíem proposat en l'assemblea anterior. Però el més important és que s'ha realitzat amb excel·lència humana i tècnica. Hem desplegat tota una sèrie d'accions que han tingut com a objectiu aportar el nostre gra de sorra per bastir un món millor. Ho fem a través de la cultura perquè la cultura és un dels llenguatges més bells que tenim les persones per transcriure la nostra essència, a través d'expressions ètiques i estètiques. Transferint valors culturals eduquem i ens eduquem. Els nostres reptes ens posen a prova com a grup en el moment de saber resoldre les dificultats amb coratge, unitat i esperit de servei. També per a viure amb joia i sentit de fraternitat les nostres celebracions. Així, units en la festa i en el treball fem comunitat, fem família. I la veritat és que ho aconseguim. En algunes ocasions, quan hem tingut col·laboradors externs, aquests sempre manifesten l'esperit tan fraternal que traspua el grup. Des de les nostres singularitats de caràcter, formació, procedència o

edat, el sentit de pertinença és molt fort i aquest es concreta en una associació alegre, que sap servir, que acull, que és humana i que no defalleix. Plegats sentim un saludable orgull d'associació.

Enguany hem estat capaços de:

- Contribuir a difondre el nostre patrimoni creant un audiovisual per a *La Ruta dels Primers Cristians* en tres idiomes que l'hem posat, generosament, al servei del nostre país.
- Hem col·laborat a mostrar el patrimoni paleocristià a altres grups, de casa nostra i de fora, guiant-los a través de *La Ruta dels Primers Cristians de Tàrraco*.
- Hem col·laborat de manera directa amb el Patronat Municipal de Turisme per impulsar el patrimoni paleocristià de Tàrraco.
- Hem tornat a projectar el tresor de la *Passio Fructuosi*, col·laborant amb TV3 en el programa que s'emetrà aquesta primavera i que porta per títol *El Lloc dels Fets*. Igualment els nostres joves, amb una qualitat extraordinària, han portat la representació adaptada de la *Passio* a centenars de persones.
- Hem coorganitzat activitats de reconstrucció històrica com *Peregrinus et Fidelis* juntament amb el grup Arqueoesena, amb l'objectiu de difondre la història del cristianisme de Tàrraco en època tardoromana.
- Ens hem format amb diferents conferències i amb la sortida al conjunt d'Esglésies de Terrassa, l'antiga seu episcopal d'Ègara, iniciant un cicle de sortides per conèixer la Catalunya paleocristiana.

- Hem estat capaços de generar l'activitat *Anno Domini*: una recreació del primer Nadal de la història on hem combinat tradició, rigor i potenciació del patrimoni arqueològic. D'aquesta manera hem possibilitat fer viatjar a la gènesi del cristianisme primitiu a 1.200 persones i amb una gran difusió mediàtica.

Per tant, aquesta és la radiografia de la nostra entitat. Aquest balanç, en absolut pretén ser autocomplaent. Tenim molta feina a fer com incorporar les noves generacions en les tasques directives, impulsar més la vida social de la nostra entitat, generar més participació activa de socis en les tasques de la nostra estructura, incorporar nous socis que facin més forta la nostra associació... Continuem il·lusionant-nos fent camí!

Finalment deixeu-me que obri un capítol d'agraïments. Primer als membres de la Junta que vetllen, des de la seva discreció, dia a dia, pel funcionament de la nostra entitat: Carme Borràs, Jordi Borràs, Carmen Marco, Mn. Joan Magí, Miquel Sanchís, Joaquim Galà, Ramon i Xavier Castà, Andreu Muñoz jr. Un esment especial al nostre tresorer José Luis Ibáñez i a la nostra secretaria, Míriam Ramon, per la intensa tasca que desenvolupen. Molt especialment als incondicionals Josep Borràs, Carmen Fernández, Rosa Pérez i Carmen Marco, un autèntic equip d'elit que resolen molts problemes ordinaris que susciten el dia a dia. Moltes gràcies també a l'equip que tant

es va implicar en el muntatge d'*Anno Domini* assistint diversos dies al muntatge de l'activitat. A més dels ja citats a Joan Borràs, Josep Maria Brull, Andreu González, José González, Paco Marrugat, Jordi-Lluís Rovira i Imma Teixell. Gràcies a la tasca prèvia en la confecció dels vestuaris realitzats per Rosa Pérez, Carmen Fernández, Rosa i Montse Mas i Encarna Miralles, assessorats per Andreu Muñoz jr. He de sumar totes les altres persones que van participar en les diferents tasques de figurants, organització o logística, els noms dels qual s'inscriuran en la imminent publicació que realitzarem del pessebre vivent *Anno Domini*.

El projecte fou també possible gràcies a la generositat del grup Projecte Phoenix i del seu president Enric Seritjol. També gràcies a Mons. Jaume Pujol, arquebisbe de Tarragona, a Mn. Antoni Pérez de Mendiguren, director del Secretariat d'Animació Bíblica de l'Arquebisbat de Tarragona, Marisa Jiménez, directora del Centre Tarraconense *el Seminari*, Mercè Mata i Rosa Marsal de "Reborn sisters", a Mónica Budesca de El Corte Inglés i a Josep Beltran de Repsol. Gràcies a les empreses i institucions com l'Ajuntament de Tarragona, la Diputació de Tarragona, Repsol, El Corte Inglés i l'Arquebisbat de Tarragona. Gràcies també als col·laboradors que han fet possible aquest Anuari i en especial al Sr. Jordi Agràs per la seva magnífica salutació.

Desitjo a tothom un bon any 2017, tot sentint un gran orgull d'Associació.

Foto: Manel Granell

Memòria d'activitats de l'any 2016

Míriam Ramon Mas

Secretària ACSF

Gener: Inici assaigs de *La Petita Passió de Sant Fructuós*

S'iniciaren els assaigs de l'obra que es va representar dissabte, 23 de gener, al Teatre Metropol. Aquests es van dur a terme a les instal·lacions del Museu Bíblic Tarraconense i al Col·legi Sant Domènec de Guzmán (Dominiques).

21 de gener: Diada de Sant Fructuós Sant Auguri i Sant Eulogi

Com cada any l'ACSF es va encarregar d'organitzar a l'amfiteatre de Tarragona la pregària i la lectura de la *Passio Fructuosi*. La celebració va ser presidida pel Sr. Arquebisbe, Mons. Jaume Pujol Balcells, el qual, com a successor del bisbe Fructuós, va llegir les actes, juntament amb les senyores, Maria del Mar Cugat, membre de l'ACSF, i Maria Magarolas, de la parròquia de Sant Pere i Sant Pau de Tarragona. L'acte va comptar també amb la presència del vicari general de l'arxidiòcesi, Mn. Joaquim Fortuny i el P. Vasile Baltaretu, rector de la parròquia romanesa de Sant Calinic i de Sant Fructuós de Tarragona, representant de la comunitat ortodoxa romanesa a l'arxidiòcesi. L'ACSF també vol agrair la col·laboració dels alumnes del Col·legi Sant Pau Apòstol de Tarragona, que un any més van ajudar amb el muntatge tècnic de l'acte.

Foto: Pau Sanchis

A la tarda, a les 19.00 h, a la capella del Santíssim de la Catedral de Tarragona, va tenir lloc la presentació dels llibres dels Congressos de Santa Tecla i de Sant Pau, celebrats els anys 2011 i 2013 respectivament. L'acte va ser organitzat per l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós de Tarragona. La presentació va anar a càrrec del president de l'ACSF i director del Museu Bíblic Tarraconense, Andreu Muñoz Melgar, i d'Armand Puig i Tàrrrech, rector de l'Ateneu Universitari Sant Pacià. A l'acabar, diversos socis i membres de la junta de l'ACSF van assistir a la Missa Pontifical de Sant Fructuós, a la Catedral de Tarragona.

Foto: Mitjans Comunicació Social (AT)

Foto: Mitjans Comunicació Social (AT)

Fotos: Miquel Sanchis

22 de gener: Diada de l'Associació Cultural Sant Fructuós

A les 20.00 h a l'Hotel Ciutat de Tarragona, va tenir lloc la XVI Assemblea General Ordinària de socis. A continuació es va fer un sopar de germanor al mateix hotel, on es va retre homenatge al nostre soci i amic Mn. Miquel Castillejo per la seva trajectòria musical dins la representació de *La Passió de Sant Fructuós*.

23 de gener: Representació de *La Petita Passió de Sant Fructuós*

Amb motiu de la cloenda del 25è aniversari de la primera representació de *La Passió de Sant Fructuós*, la secció jove de l'Associació Cultural Sant Fructuós

va representar al Teatre Metropol de Tarragona *La Petita Passió de Sant Fructuós*. Els joves, sota la direcció d'Andreu Muñoz Virgili, es van encarregar del muntatge de l'obra oferint dues representacions amb entrada gratuïta, una a les 17.00 h adreçada a grups d'esplai i l'altra a les 21.00 h oberta al públic general, on van assistir diverses autoritats com el Sr. Arquebisbe de Tarragona Mons. Jaume Pujol, el Vicari general de l'arxidiòcesi, Mn. Joaquim Fortuny o el director dels Serveis Territorials de Cultura de la Generalitat de Tarragona, Sr. Jordi Agràs. L'obra és una adaptació per a joves, infants i famílies de la representació teatral de *La Passió de Sant Fructuós*. Inspirada en fets reals, recrea la història del bisbe Fructuós i els seus diaques Auguri i Eulogi, detinguts,

Foto: Miquel Sanchis

Foto: Mitjans Comunicació Social (AT)

Foto: Mitjans Comunicació Social (AT)

Foto: Andreu Muñoz Virgili

jutjats i executats per la seva condició de cristians l'any 259 dC. Una història plena de valors i ambientada en la Tàrraco dels segle III, moment que els emperadors Valerià i Gal·liè decretaren la persecució contra les comunitats cristianes a l'imperi romà.

23 d'abril: Diada de Sant Jordi

L'Associació Cultural Sant Fructuós va ser present a la Rambla Nova de Tarragona amb un estand on es va oferir informació sobre la nostra entitat.

2 de maig: Assaigs *La Petita Passió de Sant Fructuós*

Es reprenen els assaigs de l'obra que es representarà durant la trobada de catequistes el dia 5 de juny.

26 de maig: Presentació de l'audiovisual *La Tàrraco dels Primers Cristians*

Al Centre Tarraconense *El Seminari* es va presentar l'audiovisual *La Tàrraco dels Primers Cristians*, una iniciativa del Centre Tarraconense El Seminari i l'Associació Cultural Sant Fructuós i amb el patrocini de la Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya i la col·laboració de l'Ajuntament de Tarragona, el Patronat Municipal de Turisme de Tarragona, el Museu d'Història de

Tarragona, Tarraco Viva, el Museu Bíblic Tarraconense, el Museu Nacional Arqueològic, el Museu Diocesà de Tarragona, el Camp d'Aprenentatge de la ciutat de Tarragona i la Universitat Rovira i Virgili. L'audiovisual, amb una durada de 17 minuts, ofereix una visió aèria i divulgativa dels espais que conformen el patrimoni paleocristià que integra *La Ruta dels Primers Cristians de Tàrraco*. Està locutat en tres idiomes: català, castellà i anglès i es pot visualitzar de manera permanent al Centre Tarraconense *El Seminari*, lloc d'inici de *La Ruta dels Primers Cristians*.

Foto: Miquel Sanchis

5 de juny: L'ACSF present a la trobada de catequistes

Els catequistes de l'arxidiòcesi van participar de la seva anual trobada diocesana de final de curs a Tarragona on, amb petits grups, van seguir *La Ruta dels Primers Cristians de Tàrraco*. Després del dinar van poder gaudir de la representació de *La Petita Passió de Sant Fructuós* a la sala d'actes del Col·legi Sant Pau Apòstol, on els joves de l'Associació van ser els encarregats de representar-la.

27 de juny: Rodatge *El lloc dels fets*

TV3 ha començat el rodatge d'*El lloc dels fets*, una nova producció que es basa en la descoberta d'esdeveniments de caràcter històric que van passar a llocs concrets de Catalunya. Presentat per Marc de las Heras i dirigit per Jesús Font, el programa fa una investigació periodística que vol resoldre misteris i conèixer els fets que podrien haver canviat el present.

En el cas de Tarragona es centren amb la Tàrraco romana i la història de sant Fructuós. Andreu Muñoz, en qualitat d'expert, és qui explica el fet. TV3 va demanar col·laboració a la nostra entitat per deixar vestuaris i actors. Demanaren que qui volgués participar envies les seves dades i fotografia. Van fer un càsting i diversos actors de l'ACSF foren escollits pel rodatge. La sèrie/documental, es podrà veure a partir d'aquesta primavera.

15 i 16 de juliol: *Peregrinus et fidelis*

En el marc de *Tàrraco Història Viva*, l'Associació Cultural Sant Fructuós va coorganitzar amb el grup Ar-

queoescena la representació *Peregrinus et fidelis* a l'amfiteatre de Tarragona. Aquesta recreació tractava dels aspectes més rellevants de la vida i la societat dels primers cristians a Tàrraco, especialment, el període entre els segles III i IV dC. El president de l'ACSF, Andreu Muñoz, i l'arqueòloga Maribel Panosa, van ser els encarregats de les explicacions tècniques de la representació.

22 d'octubre i 5 de novembre: Preparatius *Anno Domini. Una recreació del primer Nadal de la història*

Tal com ja es va anunciar en l'assemblea anual de socis, l'Associació Cultural Sant Fructuós juntament amb el Museu Bíblic Tarraconense es proposaren oferir els dies 17 i 18 de desembre un pessebre vivent amb una filosofia de reconstrucció històrica al Passeig arqueològic de Tarragona. Per començar a difondre aquest espectacle, es va creure oportú poder fer una fotografia dels tres savis dalt dels dro-medaris. Per aquest motiu els socis de l'ACSF Imma Teixell, Àlex Muñoz, Jesús Blanco, Miquel Sanchis i la fotògrafa Anna Ibáñez, es van desplaçar a Fraga, dissabte 22 d'octubre, per realitzar la fotografia que serviria per publicitar l'esdeveniment. Per altra banda, dissabte dia 5 de novembre, tots els participants d'aquesta activitat, van visitar el passeig arqueològic on el president Andreu Muñoz, va explicar tota l'activitat *in situ*.

30 d'octubre: La secció jove al Pont del Diable

La secció jove de l'ACSF, va realitzar una excursió festiva i cultural al Pont del Diable de Tarragona.

Foto: Miquel Sanchis

Foto: Andreu Muñoz Virgili

Fotos: Miquel Sanchis

12 de novembre: Excursió a Terrassa

Dins dels objectius de l'ACSF estar fomentant la formació i convivència entre tots els socis. Per aquest motiu es va organitzar una visita a la ciutat de Terrassa al seu magnífic conjunt monumental de les esglésies de Sant Pere (s. IV-XXI), que fou seu de l'antiga església d'Ègara. Aquesta sortida serà l'inici d'una sèrie de visites que permetran conèixer els orígens del cristianisme primitiu a Catalunya. A més de la visita cultural, es va fer una pregària a l'actual Catedral de la ciutat, un dinar de germanor a l'Hotel Don Cándido i de tornada a Tarragona, es va visitar el Pont del Diable de Martorell.

17 i 18 de desembre: *Anno Domini. una recreació del primer Nadal de la història*

El passat 17 i 18 de desembre al passeig arqueològic (Muralleres de Tarragona), el Museu Bíblic Tarracoense i l'Associació Cultural Sant Fructuós van oferir a la ciutat de Tarragona un pessebre vivent amb una filosofia de reconstrucció històrica sota el títol *Anno Domini. Una recreació del primer Nadal de la història*. A la representació van assistir 1.200 persones essent tot un èxit, ja que es van exhaurir les entrades. Probablement es tracta del primer pessebre vivent que s'escenifica a la ciutat de Tarragona i donat la gran acollida que va tenir, no es descarta fer-lo l'any vinent.

Durant tot l'any: S'han fet diverses reunions de la Junta Directiva de l'ACSF.

Foto: Cristina Aguilar (Diari Més Tarragona)

Una visió universitària de l'Associació Cultural Sant Fructuós

Pilar Osuna Torres

Pedagoga

Benvolguda COMUNITAT de Sant Fructuós,

Per a la gran majoria de vosaltres sóc una completa desconeguda, i segurament us preguntareu què puc dir-vos què us pugui interessar.... I si us he de dir la veritat, possiblement coincidiria amb el vostre pensament....

Deixeu-me que us digui però, què allò que em porta a escriure aquestes humils ratlles, és haver realitzat un treball per a la meua carrera de Pedagogia a la URV, centrat en la vostra tasca voluntària, històrica i cultural.

L'Andreu, amb molt bona fe, em va demanar que fes cinc cèntims pel vostre *Anuari* de la meua recerca, i jo (molt agraïda per tota l'ajuda que he rebut) no puc més que honorar-vos, i intentar fer el meu resum tan digne com ho és el vostre tarannà.

Així doncs, aquí teniu la meua particular visió de l'Associació... una barreja de reflexió i de declaració d'intencions. Som-hi!!!!

- En primer lloc, vull deixar palès quan sorprenent és per a mi què, tot i els inicis parroquials, gaudiu d'una heterogeneïtat que fa més ric i valuós el vostre treball, donat què per damunt de tot hi regna el RESPECTE i la TOLERÀNCIA a les creences... i a la manca d'elles. Al cap i a la fi, FRUCTUÓS representa uns valors humans que abracen a tothom.

- Us declareu NEUTRALS i AUTÒNOMS respecte a qualsevol color polític.... La vostra tasca no és conquerir i/o canviar idees, sinó recuperar la història dels primers cristians i, regalar-la a la ciutadania per a què lliurement la faci seva.
- Sou conscients de la RESPONSABILITAT JURÍDICA què comporta la vostra activitat.... i la cuideu al màxim fent-la una senya d'identitat.
- Cultiveu amorosament valors com: el COMPROMIS, la COHERÈNCIA i el RIGOR en tot allò que porteu a terme, la FORMACIÓ CONTINUADA, la QUALITAT en el treball, la INTEGRACIÓ de tota forma de pensar i de tothom i, la FORÇA per impulsar nous projectes...
- I finalment, per damunt d'aquests projectes que conformen l'Associació, es troba el teixit gran i humà que és SANT FRUCTUÓS... i manifesteu obertament què, no necessiteu més reconeixement públic que el recolzament a una forma de fer DIFERENT, HUMIL i alhora INFLUENT...

Quan vaig iniciar la meua particular "investigació", no podia ni imaginar quan gran era el desconeixement què tenia de vosaltres... sobre les veritables aportacions a la nostra societat, més enllà de la mera representació.

Així que he de sentenciar que he superat idees preconcebudes errònies, descobrint un grup de persones que treballa molt per fer possible que un somni de joventut, hagi arribat a ser el somni d'una comunitat... respectuosa, fidel, humil, lliure i humana.

És indubtable què des de fa 26 anys, ens mostreu una part de la nostra història, i ho feu amb una proposta ambiciosa i alhora completa, què ha assolit els objectius proposats en els seus inicis (per molt impensables què aquests fossin)... fent petites passes i deixant així petjada en totes les propostes culturals què oferiu, contribuint a divulgar i revaloritzar el ric patrimoni paleocristià, no només amb la representació de la *Passio* pròpiament dita, sinó també amb

l'edició de llibres, materials pedagògics, conferències, viatges formatius i els intercanvis culturals...

Deixeu-me acabar felicitant-vos a tots i totes de tot cor, per la tasca tan generosa i natural que desenvolupeu... que genera en la ciutadania (i en sóc testimoni...) un sentiment cultural i de pertinença generalitzat.

Crec sincerament, què és d'admirar la "passió" què destil·len les vostres representacions, traspasant-les, fent què tothom visqui aquesta història com si fos pròpia... atrapant la nostra atenció, despertant la nostra admiració i enamorant els nostres sentits.

GRÀCIES i si us plau.... no deixeu mai de ser vosaltres!!!!

Any 1989. Foto: Arxiu ACSF

Any 2016. Foto: Pau Sanchis

La Petita Passió de Sant Fructuós

Maria Melero Cugat

Secció jove de l'ACSF

El dia 23 de gener de 2016 vaig tenir la sort de poder participar en la representació de *La Petita Passió de Sant Fructuós*, una experiència que per a mi, i estic segura que per a la resta de companys que hi van formar part, va ser inoblidable.

El primer cop que vaig sortir en una representació de l'Associació va ser l'any 2013 quan es va fer a la TAP, fent de poble. Després a la representació que es va fer a les voltes del circ, l'amfiteatre i a la necròpolis. En un dels primers assajos d'aquesta segona representació de *La Passió de Sant Fructuós* va ser quan em van dir si voldria participar a *La Petita Passió*. Vaig dir que sí, perquè em va cridar l'atenció la idea de fer la representació amb un nou format.

Van començar els assajos i de seguida es va notar el bon rotillo entre tots els del grup. La Gisela i l'Andreu jr. ens dirigien i van aconseguir que els assajos fossin molt profitosos a l'hora que divertits. Van ser uns mesos on vam conèixer a gent nova que es va incorporar a l'Associació gràcies a aquest projecte. A més, en el meu cas, vaig descobrir que m'encanta el teatre, cosa que abans no sabia perquè mai havia actuat en cap obra amb un paper tant important. Fer de Júlia, la filla del governador, m'ha encantat. Crec que l'Andreu i la Gisela van fer una elecció d'actors molt bona. Tots vam saber entendre molt bé el nostre personatge i això va fer que ens sentíssim còmodes i féssim una bona feina. A mesura que passaven els mesos arribava la data de l'estrena i tots teníem moltes ganes i nervis.

I per fi va arribar, el 23 de gener, al Teatre Metropol. Després de només haver pogut assajar la tarda

abans allà, no vaig dormir gens per culpa dels nervis. Vam quedar tots al migdia al teatre, vam fer un assaig ràpid i vam dinar junts mentre parlàvem sobre les ganes que teníem d'actuar i de que sortís tot bé. Havia arribat el gran dia, es notaven els nervis. No m'ho podia creure. Em vaig posar a pensar en tot el temps que havíem estat assajant, les coses que en algun moment havien sortit malament i que esperava que no passessin aquell dia. Quan ens vam vestir els nervis van augmentar, va ser com veure que era real, que aquella tarda per fi anàvem a representar el que portàvem mesos i mesos assajant, i tots esperàvem que a la gent li agradés. Faltava poc per començar. Veia als meus companys molt il·lusionats, i això em va calmar. Molta gent de la Associació va venir a saludar-nos abans de començar i a desitjar-nos sort. Els minuts abans de començar estàvem tots histèrics però també molt emocionats.

I per fi va començar, es va sentir la primera cançó i va començar la primera escena. Després el Germán i l'Adrià fent de soldats. La resta estàvem mirant-ho tot des de les cortines. Ho van fer perfecte, millor que a cap assaig. Això ens va animar a tots, veiem que havíem començat molt bé, i volíem seguir així. Els canvis d'attrezzo també van sortir bé, gràcies a l'ajuda del Damián, el Robert, la Núria i tota la resta de gent que estaven darrera.

A l'escena següent em tocava sortir. Començava amb la Laura i la Sílvia fent d'Agnès i Cornèlia. Les observava molt atenta fins que vaig sortir. Els nervis van desaparèixer i ens va sortir perfecte. La tercera escena va ser la de l'Eucaristia. El moment de l'homilia va ser dels millors. L'Andreu i la Gisela ens havien repetit

molts cops que havíem de mirar al Pau durant aquest moment. Això és el que vam fer, però perquè ho va fer tan bé que cap de nosaltres vam poder parar de mirar-lo. La resta d'escenes van sortir també extraordinàries, des de les cortines no podíem comentar una altra cosa: que bé està sortint tot. La música quedava molt adient, creava una atmosfera perfecta.

El moment que recordo més emotiu va ser el martiri. Tot el poble estàvem plorant en aquell moment, perquè els tres màrtirs van fer-ho extraordinari, i van saber transmetre el sentiment de patiment a tot el públic. Quan va acabar l'escena i va baixar el teló, vaig veure a la Gisela plorant, i les dues ens vam abraçar entre llàgrimes. Va ser un moment que mai oblidaré. Veiem que tot estava sortint rodó i estàvem molt orgulloses de la feina feta. L'última escena, amb la música i els màrtirs tots vestits de blanc va ser preciosa. Al moment de saludar i rebre els aplaudiments no podíem parar de somriure tots. Encara quedava una altre passi, però aquest primer havia anat tant bé que ens va donar moltíssima

confiança. La segona actuació també va sortir perfecta. Però va ser diferent. Ja no teníem tants nervis, i vam poder gaudir més d'estar amb els nostres amics a l'escenari interpretant. A l'acabar vam baixar a platea a saludar al públic i tothom ens va felicitar. Veure que havia agradat tant ens va reconfortar, vam veure que tots les assajos i la dedicació havien servit.

El moment de recollir va ser una mica trist, perquè veiem que s'havia acabat. Ens ho havíem passat tant bé durant els assajos i aquell dia al Metropol que no volíem que res de tot allò acabés. Vull agrair des d'aquí a la Junta de la Associació, per aprovar aquest projecte. A l'Andreu i la Gisela, per creure en nosaltres i pensar que seriem capaços de dur-lo a terme. A tota la gent de l'Associació que va col·laborar, en vestuari, atrezzo... Gràcies a aquesta experiència m'emporto records i amics per a tota la vida. I res d'això hauria estat possible sense vosaltres. Moltes gràcies a tota l'Associació i, sobre tot, moltes gràcies a vosaltres companys i amics.

Fotos: Miquel Sanchis

Peregrinus et Fidelis: **El cristianisme a la Tàrraco tardoromana**

Pau Sanchis Rota

Secció jove de l'ACSF

El passat 15 i 16 de juliol en el marc de les jornades de divulgació històrica *Tarragona Historia Viva* el grup de reconstrucció històrica Arqueoescena juntament amb l'Associació Cultural Sant Fructuós van representar conjuntament a l'arena de l'amfiteatre *Vida i societat dels primers cristians a Tàrraco*. Es tracta d'una dramatització històrica que té com a objectiu recrear els aspectes més representatius del cristianisme primitiu així com presentar el debat entre la tradició dogmàtica del cristianisme occidental de base llatina i l'oriental, de base grega. Jo que hi vaig participar acompanyat d'alguns integrants de la Secció Jove de l'ACSF i d'altres adults, narro aquí la meva experiència personal a través dels esdeveniments de la representació.

L'amfiteatre és per a molts tarragonins un símbol de la ciutat. Per a alguns és el record d'un passat gloriós, per d'altres un tret d'identitat únic i per aquells que any rere any recordem la memòria dels sants Fructuós, Auguri i Eulogi participant de les activitats de l'ACSF, simbolitza quelcom més profund. No aconseguixo entendre què significa aquest espai per a mi. Quan trepitjo l'arena m'agafa una estranya sensació de familiaritat, gairebé com si en aquell moment em trobés a casa meva. En efecte, l'amfiteatre és la casa del cristianisme de la Península Ibèrica al ser el lloc exacte del martiri dels primers màrtirs hispànics. També és la casa de la nostra Associació la qual

durant 25 anys hi ha representat la *Passio Fructuosi* sense defallir ni un moment. Crec que aquesta sensació de seguretat i confort era compartida per tots nosaltres durant aquells dies, després de tot, no fèiem més que tornar a casa.

L'acte constava de tres parts. En la primera, uns cants litúrgics antics transportaven a l'espectador al temps dels primers cristians de Tàrraco. L'escenografia minimalista (un altar, un peveter i un crismó) concedia tot el protagonisme al decorat natural que ens envoltava. Acabats els primers salms començava la segona part. L'acció requeia ara en la comunitat cristiana que entrava a escena des de la *Porta Triumphalis* en solemne processó. Les torxes que portàvem brillaven en la foscor d'aquella nit d'estiu i els cants que ens acompanyaven conformaven una atmosfera mística especial. Jo que anava al final de la comitiva era el sacerdot. Poc a poc em dirigeixo cap a l'altar, faig una reverència i tiro encens al pebeter. En aquell moment un silenci sepulcral regnava en l'escena mentre els fidels es preparaven per escoltar la lectura: el fragment del Judici de les Actes Martirials. La meva principal preocupació era pronunciar correctament cada mot i entonar bé cada frase pel que vaig donar gràcies d'haver fet Llatí al batxillerat. Finalment vaig sortir-me de la situació amb èxit. Després de la meva intervenció va iniciar-se la tercera i principal part. De sobte, del mateix lloc des d'on havíem sortit a escena,

va aparèixer un peregrí que deambulava inquiet cercant alguna cosa. En Lúpul, era un home adinerat que ho havia deixat tot per venir a Tàrraco des de Grècia per venerar les relíquies dels tres màrtirs. Entre el poble hi havia el seu amfitrió, l'Aureli Januari, un patrici amb qui tenia una amistat en comú. A partir d'aquí es va desenvolupar una llarga i densa conversa en la qual els dos van posar sobre la taula una seguit de temes espinosos que reflectien la diversitat i els conflictes del món cristià durant el segle IV. Entremig dels monòlegs dels protagonistes, breus intervencions de membres de la comunitat trencaven la sobrietat del discurs principal que en la meua opinió es feia feixuc de seguir en alguns moments. El resultat d'aquesta actuació va ser una classe magistral sobre com era el cristianisme en aquells moments i quins eren els diversos punts de vista que començaven a separar l'Església Occidental i Oriental.

Malgrat la intensitat dramàtica que es va despendre de la gran actuació dels dos actors, penso que s'hauria pogut escriure el guió d'una manera més dinàmica amb la finalitat de donar un ritme més lleuger i atractiu a la representació. Al final el peregrí va adonar-se que un venedor de relíquies falses el va esta-

far de camí a la ciutat. Desconsolat per haver perdut tots els seus estalvis, és acollit per la comunitat cristiana que l'acompanya fins el punt final del seu viatge: la Necròpolis Paleocristiana del Francolí, on eren enterrades les restes dels Sants tarragonins.

Participar en aquest acte ha estat una bona experiència. He tingut l'oportunitat de posar-me a la pell d'unes persones que van fer front a diverses adversitats per mantenir viva la flama de la seva fe. Després de la destrucció que va suposar les persecucions romanes que assotaren els caps de l'Església durant els segles anteriors, un recent període de pau propiciat per l'Edicte de Milà (313), en el que s'establí la llibertat de culte per tot l'Imperi romà, va donar l'oportunitat a aquells primers cristians per continuar amb el llegat dels seus màrtirs i per construir alguna cosa nova. No puc evitar comparar-ho, salvant les distàncies, amb la tasca que des de fa més d'un any estem fent els Joves de l'Associació promovent activitats de gran format com *La Petita Passió de Sant Fructuós*. D'aquesta manera volem consolidar una base sòlida pel futur que com aquella comunitat del segle IV esper a prendre amb coratge el testimoni de la memòria dels màrtirs Fructuós, Auguri i Eulogi.

Foto: Miquel Sanchis

Foto: Miquel Sanchis

Foto: Maribel Panosa

Anno Domini. Un pessebre vivent diferent

Imma Teixell Navarro

Arqueòloga i membre de l'ACSF

Valguin aquestes línies per fer memòria de la passejada nocturna per les muralles romanes de Tàrraco. Passeig plàcid i sense estridències, que ens va transportar a la Judea del canvi d'era, concretament a l'any 4 aC segons els evangelistes Mateu i Lluc, en la ciutat de Betlem a uns 8 quilòmetres al sud de Jerusalem. Una proposta de recreació històrica del primer Nadal de la història que l'Associació Cultural Sant Fructuós va organitzar conjuntament amb el Museu Bíblic Tarraconense amb la intenció d'apropar un fet històric que ha marcat la nostra història, molt conegut i celebrat però, a la vegada, llunyà en el temps i alterat pel pas dels segles.

Per l'anomenat Passeig Arqueològic i voltejant fortificacions modernes hereves del nostres avantpassats, els visitants en grups de 60 persones van topar amb tropes romanes, savis vinguts d'Orient cavalcant a lloms de dromedaris, transeünts que feien i desfeien el camí de Betlem i un reguitzell de personatges i ubicacions que volien evocar els paratges i ambients on Jesús de Natzaret va néixer.

Així, més de 1.200 persones, entre el dissabte 17 i diumenge 18 del passat desembre, van traslladar-se a la província romana, l'antic regne de Judà, situada en els actuals Israel i Palestina. Per submergir-se en aquest firmament, la col·laboració del públic fou la compra d'una entrada de 10€, suma que després de ser gravada amb impostos i amb la comercialització de la mateixa entrada, fou destinada íntegrament a les despeses del mateix projecte. D'aquesta manera, després de ser atesos a l'entrada del Passeig Ar-

queològic i cada 15 minuts, els grups iniciaven el seu periple acompanyats per membres de l'equip d'organització per a facilitar el descobriment dels vuit quadres plàstics que s'ubicaren en el llarg del Passeig Arqueològic.

Els quadres, vertaderes estampes de llum i color, van ser preparats, muntats i representats per aproximadament 150 persones, membres de l'Associació Cultural Sant Fructuós i una desena de membres de l'Associació Projecte Phoenix. La implicació d'aquests últims va ser cabdal per poder assolir una atmosfera única, i assolir un dolç i real tastet del segle I dC. L'ACSF ha treballat fins ara en cronologies a partir del segle III dC, pel que la participació dels companys del Projecte Phoenix va ser molt important al disposar de materials d'indumentària militar de cronologia alt imperial que enriquessin més la posta en escena de caràcter reconstruïu.

Un curt audiovisual donava la benvinguda als espectador i els contextualitzava en el viatge al temps que van poder gaudir durant aproximadament 40 minuts. De la combinació de l'arqueologia, la història i l'exegesi bíblica sorgí un guió amb un relat fonamentat, a cavall entre el científic i el divulgatiu, allunyat de la llegenda i el mite i, a la vegada, fugitiu del Nadal més tradicional i etnogràfic. La narració cercà la realitat més propera de com deuriem haver esdevingut aquests fets a partir dels relats dels Evangelis de Lluc i Mateu. Així, els continguts de naturalesa històrica que es troben en aquests escrits de transmissió de fe van ser analitzats i reconvertits en els quadres

plàstics: les profecies, l'anunciació a Maria, el viatge dels savis, l'edicte d'empadronament, l'anunciació als pastors, el naixement i l'adoració dels pastors dels savis, el camí cap a Betlem i la fugida a Egipte.

Tota aquesta odissea es començà a gestar l'any 2014 quan el Museu Bíblic Tarraconense oferí l'exposició *Anno Domini: Judea en temps d'August* en el marc de les jornades de *Tarraco Viva* amb la col·laboració de l'Associació Cultural Sant Fructuós i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica. En aquesta s'analitzà l'origen del cristianisme, oferint una visió històrica i arqueològica de les relacions entre Roma i el món jueu durant el govern de l'emperador August, en el moment del naixement de Jesús de Natzaret. Aquesta experiència, podríem dir "estàtica", limitada a un espai expositiu, ara s'ha traspassat al pla de la praxis. L'experiència ha ajudat a la pròpia Associació a mantenir-se activa sempre dins dels seus objectius, entre altres, de fer comprendre millor les arrels cristianes de l'Església Tarraconense i potenciar el patrimoni arqueològic de Tàrraco, en definitiva, fer transferència de la dimensió cultural dels valors del cristianisme primitiu.

l'Associació ha assolit a aquest objectiu amb escreix. Ha dotat de vida i ús, encara que esporàdic, a un monument de primera línia dins del Patrimoni Mundial, demostrant que amb esforç i complicitat, poden conviure edificis històrics amb experiències on el bé protegit cobra vida i realça la seva importància emmirallant-se en el nostre passat al servei d'un producte cultural. No ens referim a un rendiment econòmic, més aviat a un benefici al servei de les persones que,

amb la seva massiva assistència, han demostrat que els importa els nostres orígens i tenen la inquietud de preguntar-se el perquè del nostre Nadal.

L'afany de posar a l'abast de tothom els nostres orígens i d'il·lustrar-los en un marc incomparable, ha estat compartit amb diversos col·laboradors que han aportat recursos econòmics, com ara, Repsol, el Corte Inglés i la Diputació de Tarragona, o la contribució no tan sols pecuniària de l'Ajuntament de Tarragona i el seu Museu d'Història, que van cedir l'espai monumental per a desplegar i mostrar un pessebre vivent, diferent i emotiu. No podem deixar en l'oblit, a totes aquelles persones i entitats que ens han recolzat i han aportat el seu granet de sorra al muntatge d'*Anno Domini* com ara el suport incondicional de l'Arquebisbat de Tarragona i del Centre Tarraconense *El Seminari* que van obrir i posar a la nostra disposició els seus espais per al bon desenvolupament i fer del projecte, i com no, l'assessorament de l'Associació Bíblica de Catalunya.

Amics, a risc d'expressar-nos tòpicament, cal dir que l'essència de la Llum de Pau de Betlem, que també es va difondre des d'aquest pessebre diferent, realment existeix, manté l'esperança, fa pinya, suma esforços i es troba més enllà de la data de 25 de desembre.

Ara sols resta esperar una edició futura per tal d'assegurar-ne una projecció del nostre patrimoni, tan humà com material, on la implicació institucional hauria de ser proporcional a l'èxit de la primera posada en escena i a l'esforç de tantes persones.

Feliç 2017!

Foto: Cristina Aguilar (Diari Més Tarragona)

Foto: Cristina Aguilar (Diari Més Tarragona)

Foto: Cristina Aguilar (Diari Més Tarragona)

Fotos: Cristina Aguilar (Diari Més Tarragona)

Foto: Francesc Virgili Novel

Foto: Francesc Virgili Novel

Foto: Cristina Aguilar (Diari Més Tarragona)

Foto: Quim Mas Carceller

Foto: Cristina Aguilar (Diari Més Tarragona)

Foto: Cristina Aguilar (Diari Més Tarragona)

Foto: Cristina Aguilar (Diari Més Tarragona)

Foto: Francesc Virgili Novel

Vestuari i armament del legionari romà del segle III dC

Andreu Muñoz Virgili

Vocal de la junta de l'ACSF

A partir de l'any 235, amb la mort d'Alexandre Sever, l'imperi viu un període conegut com a anarquia militar, que suposa a grans trets, que diverses legions auto proclamen els seus comandants com a emperadors.

Aquest fet desembocava gairebé sempre, en enfrontaments entre les legions colpistes i les fidels a l'emperador establert. Aquests conflictes interns convivien amb les constants campanyes contra els exèrcits bàrbars, cada cop més ben organitzats i equipats. Com a conseqüència d'aquestes circumstàncies les legions veuen reduïts el nombre d'efectius a les seves files. Neix la necessitat de replantejar-se la forma clàssica de l'exèrcit establerta fins aleshores. Per tant, el segle III, representa el preludi dels grans canvis que transformaran, molt notablement, la maquinària militar romana.

En aquest article, doncs, parlarem d'una manera molt sintetitzada sobre quin aspecte podrien tenir aquells homes que van viure en temps del bisbe Fructuós (fig. 6). Aquests van ser l'eina de l'Estat per a dur a terme el procés que conduiria al bisbe Fructuós i als seus diaques al martiri.

El legionari vestiria una túnica de llana o lli de color blanc trencat guarnida amb unes franges anomenades *clavi*. Aquest element, d'uns vuit centímetres d'ample, s'allargaria des de la zona de les espatlles fins al final de la túnica. La zona dels punys també la podríem trobar decorada amb un parell de franges que pràcticament envoltarien l'ample de la màniga. Serien de color porpra (fig.1). Aquesta descripció correspon a una túnica trobada a Dura Europos (Síria), amb unes dimensions de 92 cm de llarg i 65 cm d'ample i datada en el segle tres. Un altre exemple similar de túnica del mateix període, la trobem representada en un dels frescos del conjunt pictòric de Deir el-Medineh a Luxor (Egipte)¹.

Tot i que, com hem dit, la túnica acostumava a ser de color blanc trencat o de colors similars, hi ha la hipòtesi que els legionaris, recollint la tradició espartana, empressin túniques de color vermell en el moment de la batalla. Aquest color, mimetitzaria la sang reduint l'impacte que suposaria veure la de les mateixes ferides durant el combat, però aquesta teoria no ha pogut ser provada.

¹ Aquesta descripció ha estat extreta de GRAHAM SUMNER, *Roman Military Clothing (2) AD 200-400*, Osprey Publishing Ltd., Oxford 2003, p.4.

El nostre soldat vestiria també uns pantalons anomenats *braccae* (fig.1). Aquests pantalons ajudarien al legionari a suportar el fred durant l'hivern. L'evidència més clara que trobem d'aquest element, són els *braccae* trobats a Thosberg (Alemanya) que daten entorn del segle III dC i en els quals hem basat la nostra reconstrucció². Aquest tipus de peça estaria confeccionada a base de lli en el cas de sotsoficials o oficials, i de llana per a la resta de la tropa. Els colors podien ser variats, però sabem que l'emperador Alexandre Sever, va posar de moda les *braccae* de colors clars, tot i que aquest fet no suposa una estandardització total en les tropes³.

Aquest tipus de peça tenia un alt cost per al legionari, que havia d'assumir ell mateix el pagament de tot el seu armament i vestimenta⁴. Per això, per a protegir la part inferior dels pantalons, que era la més vulnerable durant les llargues marxes a peu, s'utilitzaven unes proteccions de roba. Aquestes consistien, o bé, en unes benes de llana enrotllades des dels turmells fins a sota dels genolls, o bé simplement un tros de tela rectangular lligada al voltant dels camalls de les *braccae*, amb dos cordills (fig.1). Aquesta fou una peça que es va perpetuar fins a la Primera Guerra Mundial.

El legionari, podia també duu, segons el clima i l'època de l'any, una capa anomenada *sagum*, confeccionada amb llana. Presentaria versions més o menys opaques segons les necessitats del portador⁵. El *sagum* dels oficials, generalment dels centurions, eren de color vermell o altres colors menys convencionals. De vegades es presentaven amb les vores arrodonides o decorades amb un serrell en la part inferior.

Tenim múltiples evidències d'aquest tipus de peça. En una de les pintures del jaciment de Dura Europos (Síria), es representa al general *Iulius Terentius* vestint un *sagum* mentre participa en una cerimònia religiosa. També és una evidència el papir BGU 7,1564, en el que es documenta una comanda de quatre capes de llana amb un pes d'1,6 kg i unes mesures de 2,66 metres de llarg per 1,77 metres d'ample cadascuna.

Fig.1 Vestimenta bàsica de legionari (foto de «The Roman Recruit»).

El *sagum* aniria enganxat a l'espatlla esquerra amb una *fibula*, que era una espècie d'imperdible, decorat i reforçat, per suportar el pes de la peça a subjectar. Durant el segle III, el calçat militar evoluciona i la clàssica *caliga*, es va substituint per un calçat més tancat semblant a unes botes de cuir. Generalment anirien acompanyades per uns mitjons de llana (*udones*) que protegirien al legionari del fred, en especial en les fronteres del Danubi i del Rin que, contínuament, es trobaven en guerra i que es caracteritzaven per climes molt hostils. Aquest tipus de calçat anomenat *calceus* el trobem clarament evidenciat en les troballes fetes al jaciment de Vindolanda, al nord del Regne Unit.

Finalment, el nostre legionari portaria una espècie de barret, conegut com a barret pannònic⁶, de forma cilíndrica i confeccionat a base de llana o pell. Tindria diverses funcions a part de la d'abrigar el cap del soldat. Serviria també per acostumar al portador a la sensació de dur el cap tapat, ja que durant la batalla o durant les marxes en llocs compromesos hauria de portar posat el casc durant moltes hores. Aquesta mateixa peça es posaria sota l'elm per reduir l'impacte d'un cop sobre el mateix.

² Ibid., pp. 34-35.

³ ADOLFO RAÚL MENÉNDEZ ARGUIN, *El ejército romano en campaña. De Septimio Severo a Diocleciano (193-305 d.C.)*, Sevilla: Universidad de Sevilla 2011, p. 173.

⁴ Sobre aquest tema vegeu: ADOLFO RAÚL MENÉNDEZ ARGUIN, *Las legiones romanas de Germania (ss II-III): aspectos logísticos*, Ed. Gráficas Sol, Ecija-Sevilla 2004, pp. 101-242 i 282.

⁵ ADOLFO RAÚL MENÉNDEZ ARGUIN, *El ejército romano en campaña...*, p. 172.

⁶ Que procedeix de Pannònia. Aquesta regió s'estenia pel Danubi des de Vindobona (Viena) a Singidunum i abraçava Àustria, Caríntia, Carniola, part d'Hongria, Eslovènia, part de Croàcia i la zona nord de Sèrbia.

Tots aquests canvis, en la vestimenta militar del segle III, van venir donats per la influència dels pobles bàrbars del nord i nord-est d'Europa. Al llarg dels anys, des de finals del segle II, militars de procedència estrangera, van començar a incorporar-se a les files de les legions romanes. Part d'aquests soldats es van arribar a convertir en homes propers a alguns comandants i foren promocionats. Septimi Sever, per exemple, va llicenciar a tota la guàrdia pretoriana per substituir-la per homes de les seves legions del *limes*⁷.

L'armament del segle III suposa una fase de transició cap a la transformació total de la panòplia⁸ del legionari del s. IV en endavant. En primer lloc els cascs evolucionen cap a models més tancats pels laterals que tapen completament les orelles. La calota es fa més alta i amb reforços en la part exterior. El llautó pren un gran protagonisme, com és el cas del casc trobat al jaciment de Buch (Alemanya) (fig. 3), que tanca per complet el cap del legionari deixant únicament una obertura en forma de "T", a la zona facial. La seva decoració és lleugerament elaborada i culmina amb una peça cònica a la part superior per tal de poder-hi incorporar un plomall. Aquest casc així com altres exemples similars, s'identifiquen com a propis de la cavalleria, però l'absència d'elms d'infanteria fa pensar que les unitats a peu utilitzarien els mateixos cascs que les tropes muntades. A partir de la segona meitat del segle III, el model abans esmentat, el trobem en un fort on precisament hi havia assentat un destacament d'infanteria que abandonà l'emplaçament durant els anys 259-60 dC, fet que reforça aquesta teoria. Són diversos els tipus de casc utilitzats en aquest període com per exemple els models *Niederbieber* o versions tardanes del mateix *Niederhörnter*⁹.

Referent a les proteccions corporals, un efectiu de l'exèrcit de l'època de Fructuós podia utilitzar diferents tipus de cuirassa o *lorica*. En primer lloc tindriem la *lorica hamata* o cota de malla (fig.2), fabricada a base d'anelles entrelaçades i reblonades. Aquest tipus d'armadura s'utilitzà des de l'època republicana i també era emprada per altres pobles com per exemple els celtes. Presentaria variacions a les de l'època alt imperial i republicana. En primer lloc no duria espatllera unida amb un ganxo a la part frontal;

Fig. 2 Legionari del segle III (foto del grup *Septimani Seniores*).

en segon lloc, les mànigues s'allargarien fins a mig braç o inclús fins al canell i en molts casos també estaria complementada per una caputxa que protegiria el cap. Cal dir que aquesta és una armadura molt útil, ja que atorgava al portador una gran llibertat de moviment i una protecció notable contra els talls. Com a contrapartida, era pesada i la seva fabricació podia durar fins a un any.

Aquest tipus d'armadura tenia el problema que, davant d'un cop, podia danyar al portador fent que se li clavessin les anelles, o el simple moviment natural del legionari anava esquinçant la túnica. Per això es portava una peça de cuir o lli gruixut a sota la cuirassa anomenada *subarmalis*¹⁰, que donaria solució a les mancances esmentades. Aquest tipus d'armadura, en la meua opinió, és la més icònica del temps de Fructuós. Una molt bona evidència d'aquest element, la

⁷ Zones fronteres militaritzades de l'imperi.

⁸ Entenem per panòplia el conjunt d'elements que formaven part de l'equip del legionari.

⁹ M.C. BISHOP i J.C.N. COULSTON, *Equipamiento militar romano. De las Guerras Púnicas a la caída de Roma*, Desperta Ferro Ediciones, Madrid 2016, pp. 183-184.

¹⁰ *De rebus bellicis*, 15.1.

Fig. 3 Casc model *Buch*

Fig. 4 *Lorica segmentata* tipus *Newstead*.

trobem en els frescos de la sinagoga de Dura Europos (Síria), datats de la segona meitat del segle III dC, on es representa als hebreus creuant el Mar Roig escortats per les tropes de Josuè, armades amb escuts octogonals i cotes de malla amb caputxa.

Un altre tipus de cuirassa molt representativa del segle III, és la *lorica segmentata* tipus *Newstead*¹¹ (fig. 4), que presentaria variacions de les de tipus *Codbridge* (pròpies dels segles I i II dC) com per exemple en les frontisses de les espatlles o en la utilització de petits passadors per cenyir la cuirassa al pit, a l'esquena i al tòrax.

Aquesta armadura consistia en una sèrie de plaques unides per tires de cuir per la part interior. Constava de quatre parts; les dues peces del tòrax i les dues del pit i espatlla. Aquestes quatre parts s'unien entre si a base de ganxos i passadors a l'hora de ser cenyida. Oferia una protecció excel·lent contra talls, punxades i cops, i ens consta que va ser utilitzada amb plenitud fins al segle III, i a poc a poc va anar perdent protagonisme tot i que es creu que Constantí el Gran les va utilitzar en moments puntuals durant la campanya contra Magenci (inicis del s. IV dC).

L'evidència que demostraria que aquest element és utilitzat fins ben entrat el segle III, el trobem a Eining

(Alemanya) emplaçament construït l'any 226/229 dC i abandonat l'any 260 dC¹².

Destinada a oficials i portaestendards, trobaríem la *lorica squamata* o cuirassa d'escames. Aquesta cuirassa estava construïda a partir de la superposició de petites peces de llautó o ferro fi en forma d'escames de diferent forma i cosides entre si al mateix temps a una peça de cuir o lli gruixut. Cal esmentar que durant el segle III, s'utilitzaven també dues peces de metall decorades, que s'adossarien a la part superior del pit en les cuirasses de malla o d'escames. Aquest element és molt típic d'aquest període però no entrarem a detallar-lo en aquest escrit.

A continuació parlarem d'un element ineludible en la panòpia legionària que és l'escut. Representa l'essència i la base de qualsevol de les formacions de combat romanes. Ian Stephenson cita en la seva tesi: «L'escut és l'obstacle que s'interposa entre el legionari i el perill»¹³. Tot i que es té generalment un concepte d'arma defensiva, l'escut era una gran arma ofensiva, doncs un atac molt comú entre les primeres files de la legió, era colpejar la gola de l'enemic amb la bora de l'escut, que aniria reforçada amb cuir o llautó.

¹¹ I.P. STEPHENSON, *Roman Infantry Equipment. The Later Empire*, Tempus Publishing Limited, The Mill Brimscombe Port Stroud, Gloucestershire 1999, p. 41.

¹² Ibid., p.41.

¹³ Ibid., p.15.

Fig. 5 Reconstrucció d'un dels escuts de Dura Europos.

En aquesta època es produeix una transició en la forma dels escuts¹⁴, que ve donada per les tècniques emprades en combat, que no desenvoluparem en aquest article. Bàsicament, les legions van abandonant les clàssiques formacions tancades i compactes i opten per a altres en forma de falange, més apropiades per un exèrcit menys nombrós. Tanmateix en aquest moment conviuria l'escut clàssic en forma de teula. Un escut ovalat pla o còncau (fig. 5) propiciaria formacions més flexibles i una major versatilitat al legionari en la lluita individual. Els exemples més clars els trobem de nou a Dura Europos (Síria) amb l'icònic escut en forma de teula decorat d'una forma excepcional, amb umbó rectangular, un estat de conservació impressionant i datat l'any 250 dC. Un altre escut, pla, ovalat i amb umbó circular, trobat al mateix jaciment, i també datat en segle III presenta una figura, que tot i no saber concretament de què es tracta, se suposa que representa a un emperador divinitzat o bé a una deïtat pròpia de l'Orient.

No se sap amb certesa quin criteri exacte es seguia a l'hora de decorar l'escut però amb tota seguretat serviria per a diferenciar les diferents unitats de la legió. Segurament els mateixos soldats els pintarien. A partir del segle III els escuts es comencen a dotar d'una decoració molt rica que al mateix temps té un sentit místic, ja que en representar a deïtats o figures mitològiques es demanava la seva protecció.

El legionari portaria també una *lancea*, formada per una llarga asta de fusta pintada, que culminaria amb una punta de ferro lleugerament allargada i estilitzada a la part superior. Presentaria una punxa cònica a la part inferior. Aquest tipus d'arma s'utilitzaria per repel·lir atacs de cavalleria, però no estaria dissenyada per ser llençada, a diferència de *pillum* o javelina. Aquesta es llençaria moments abans del xoc entre les tropes per fer inservible l'escut de l'enemic. El *pillum* més característic del segle III, és el *pillum* pesat que, essencialment, era igual que el *pillum* lleuger, però amb una peça esfèrica de metall sobre la guarda que serviria de contrapès i donaria més impuls durant el llançament. El *pillum*, com ens mostra la representació d'una làpida d'un legionari de la II legió parta, aniria embolcallat amb corda per donar més subjectió a l'arma.

L'element però, més característic en la panòpia legionària, és sens dubte l'espasa. En temps de Fructuós, trobaríem ja en ple ús la *spatha*, considerablement més llarga que les tipologies de *gladius* curtes i amb un mànec circular, una guarda rectangular i pom cònic o semiesfèric. Tots aquests elements estarien fets d'os, fusta o en el cas de l'oficialitat en ivori. Les troballes al jaciment d'Augst (Suïssa) o Neiderbieber i Buch (Alemanya) són molt bons exemples, així com algunes làpides de legionaris de l'època.

Cal esmentar que el ventall d'espases durant el segle III és relativament ampli, trobant dos grans grups. En primer lloc, les de tipus *Lauriacum/Hrowoka*, que dit d'una forma planera, es tractarien d'exemplars evolucionats de la *gladius hispaniensis* o les espases usades per la cavalleria fins al segle II. El segon tipus, es tractaria del que la nostra Associació ha triat en la seva proposta reconstructiva, ja que és la més representativa d'aquest període. Es tracta de la *spatha* tipus *Straubing-Nydam*, en concret la variació tipus *Straubing*, trobada al sud d'Alemanya i datada en el segle III¹⁵. La veïna de la *spatha* estaria confeccionada amb fusta folrada amb cuir i amb proteccions de llautó sobre la funda. La terminal de la beina, en forma de disc, és un dels elements més característics de l'època a la qual fa referència l'article.

El portador, duria la *spatha* cenyida a la part esquerra, en una corretja de cuir que envoltava el cos des del trapezi fins a la cintura, aixecant el pom de l'espasa embeïnada pràcticament fins a l'altura del pit.

¹⁴ ADOLFO RAÚL MENÉNDEZ ARGUIN, El ejército romano en campaña..., p. 176.

¹⁵ M.C. BISHOP i J.C.N. COULSTON, Equipamiento militar romano..., p. 163.

Aquesta corretja tindria una amplada d'aproximadament set centímetres.

Aquesta corretja, però, no compliria el seu objectiu al complet si no anés complementada amb el *cingulum* o cinturó que durant el segle III, es simplificaria en comparació a èpoques anteriors. Es composaria d'una corretja de cuir d'uns dos o tres centímetres d'ample amb una anella de metall al centre i la cinta bifurcada en la seva part final en dues tires rematades per dues terminals de llautó, lleugerament decorades. La funció d'aquest element era aguantar la corretja de l'espasa, per a què al desembeinar-la, la beina es quedés immòbil i al mateix temps aquesta no es mogués durant el combat.

En la *Passio Fructuosi* trobem citats alguns elements relacionats amb l'exèrcit. Aquesta institució era un dels pilars de l'Imperi i formava part de la seva vida quotidiana. De fet com s'ha explicat en múltiples ocasions, el mateix redactor de les actes martirials podria ser un militar. Aquest laboratori d'exercici d'investigar la imatge del legionari romà del segle III té un objectiu primordial. No forma part de la intenció de l'Associació l'enaltiment del militarisme, sinó seguir un principi de reconstrucció històrica, acompanyat d'un cert romanticisme, per intentar mostrar, amb el màxim rigor, que van veure aquells tres clergues durant els últims dies de la seva vida.

Fig. 6 Grup de legionaris (foto del grup *Populares Vindelicenses*)

L'obra artística de Mn. Joan Curieses García

Andreu Muñoz Melgar

Director Museu Bíblic Tarraconense

Podem definir a Mn. Joan Curieses García com l'exponent per excel·lència de l'art religiós postconciliar de l'arxidiòcesi de Tarragona. Nascut a Tamariz de Campos (Valladolid) l'any 1939 fou ordenat sacerdot a Tarragona l'any 1962. És llicenciat en Belles Arts per l'Escola de Belles Arts Sant Jordi, de Barcelona. Els seus referents artístics han estat Henry Moore, Paul Cézanne, Lluís Maria Saumells, Ramon Ferran o Josep Maria Subirachs. Molt conegut per la seva obra religiosa ha estat igualment prolífic en obra civil.

Obra artística civil

Dins aquesta, l'obra *Mediterrània*, a La Selva del Camp, és una de les més emblemàtiques (fig. 1). En aquesta obra, magistral, podem apreciar-hi una síntesi de tota la seva producció vinculada a l'ésser humà, a la naturalesa i als valors transcendents. La maternitat humana es fon amb la maternitat de la Mediterrània, bressol de pobles i cultures. Humanitat i naturalesa es fonen sobre els valors de la maternitat. La *Mediterrània* és representada en forma femenina, agafant un fill de la mà, remarcant d'aquesta manera el seu atribut maternal. Els cabells moguts pel vent han estat representats amb quatre barres ondulades, a les dues cares parietals del cap, com a atribut identificador del mar. Les faccions del rostre de la jove dibuixen un instant d'introspecció reflexiva, de feminitat i de dolça fermesa. Agafant la mà del nen, la mare protegeix i guia la criatura en un gest d'amor. És així que l'artista subjectivitza en aquestes categories l'ideal de maternitat que pot projectar-se tant en l'ésser humà com en la terra. Les flors representades a les cuixes de la dona accentuen el doble caràcter de bellesa i fecunditat. *Mediterrània* és una

obra de síntesi també pel que fa al llenguatge formal de l'artista. Refina el seu tractament figuratiu a la manera clàssica, dota de simbolisme polivalent l'obra, compon de manera colossal les cuixes, inflama de moviment el cabell i multiplica els punts de vista per a una lectura polidimensional de l'obra.

Fig. 1

Fotos: Arxiu Curieses

Fig. 2

Així doncs, aquesta passió pel classicisme, sovint pregon, s'alça en la forma i l'essència de la realitat humana que representa, en els detalls i tècniques subsidiàries com sanefes, ús dels draps molls, representació de la bellesa ideal, ús del relleu narratiu, entre moltes altres. És a la sèrie de quatre figures d'*El rapte d'Europa*, a Barcelona (fig. 2), on més traspua aquesta naturalesa clàssica i mediterrània. Joan Cluses tria un tema d'una força extraordinària en la història de l'art de tots els temps. Tema fascinant per la càrrega simbòlica que comporta en tant que lluita de contraris i, alhora, d'atracció, llenguatge de violència i amor, (...) tot un mite susceptible a ser utilitzat des del llenguatge hegelianista com si d'un procés dialèctic es tractés. En tres d'aquestes representacions s'ha emfatitzat el principi de la diferència (humà-animal / violència-amor / cultura grega- cultura meda) en el color negre del brau i la coloració rosada en la dona. La força de l'animal amb la preeminència de les banyes contrasta amb la sensualitat de les línies corporals de la dona, lliurada, per voluntat pròpia, a la pell de la bèstia. Composicions plenes de teatralitat hel·lenística i, com a tals, susceptibles de ser observades des de diferents punts de vista, generant en cada un d'ells una representació distinta.

En les seves creacions més intimistes vinculades a la contemplació de l'ésser humà, i les seves distintes projeccions en maternitats, parelles d'amants, homes i dones individuals, l'artista se sent plenament lliure per trobar, només en la forma i la ma-

tèria, l'essència d'allò que vol representar, d'allò en què creu. Mentre que els temes de transcendència cívica o religiosa són més academicistes i naturalistes, l'obra vinculada a exaltar les categories humanes *per se* adquireixen un llenguatge més singular. Aquí és on emana la inspiració més profunda de l'artista, on afloren els sentiments més lliures i sincers, allà on la creativitat es desferma des del fons de l'ànima. Les notes autobiogràfiques ressenyades en el seu conscient i subconscient afloren sense límits, i l'obra es projecta d'una forma fresca i lliure. Les influències dels seus referents - Henry Moore, Lluís Maria Saumells i tal vegada Subirachs - es fa més patent i les obres adquireixen uns denominadors comuns. Les formes anatòmiques es simplifiquen en un procés de geometrització. En moltes creacions es produirà una reducció del cap, amb la cabellera estriada i ondulada pel vent. Tanmateix, les cames prendran un accentuat volum. És en aquest punt on se suporta l'artista per imprimir grandesa psicològica a les seves representacions, convidant, algunes vegades, a observar la peça de d'una mirada contra picada. L'artista opta per la utilització de la ceràmica amb un modelatge constituït per subtils textures o buits. Algunes obres ubicades a l'Aleixar, Alforja o Saragossa participen plenament d'aquestes característiques. Obres a Andorra i Maspujols palesen amb

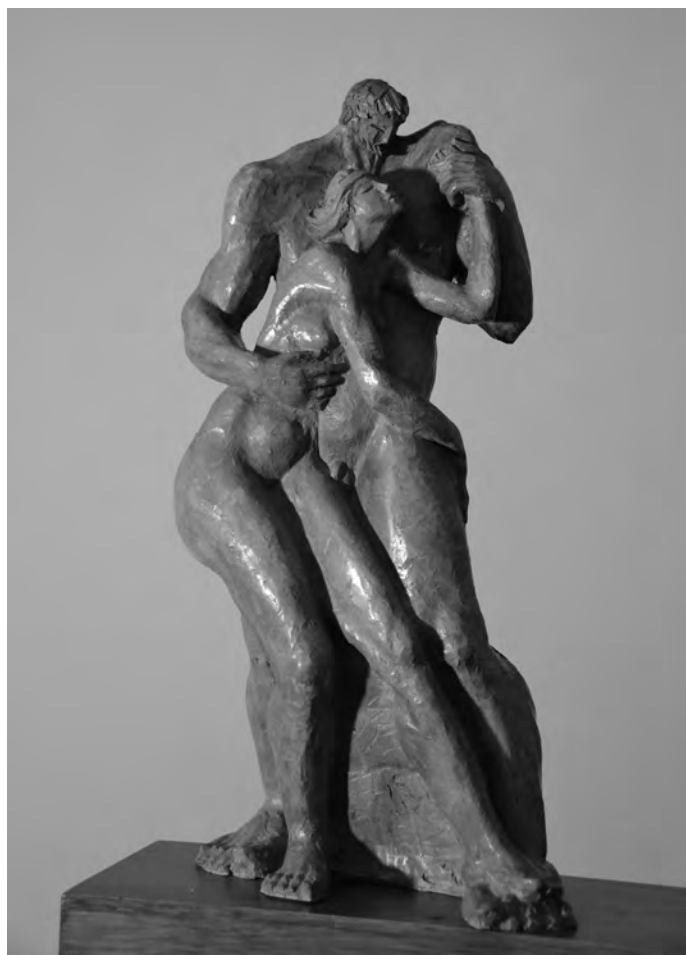

Fig. 3

força aquesta atracció de l'artista per l'obra de Moore. Malgrat la sensació estàtica conferida pels colossals volums anatòmics, l'artista dota de moviment la representació. En el tema de parelles humanes hi ha una tendència a les composicions entrelaçades per ressaltar valors sensuals i profundament afectius. Un exemple el trobem a *Almóster*, on l'artista ha aconseguit una intensa comunicació en l'expressió dels dos rostres dels amants. També cal destacar les obres de *Ciudadilla* o *Guimerà*. Les d'aquesta última localitat, presenten una composició ascendent i, a través de línies entrelaçades, es genera un dinamisme helicoidal que l'artista anomena «de pas de dansa» amb el qual aconsegueix un punt àlgid en la forma de representar la passió amorosa i la sensualitat (fig. 3). Aquest mateix tema i composició es torna a repetir en un exemplar de *Valls* on les figures són representades des d'una concepció de simplificació geomètrica.

L'obra religiosa

Sobre l'any 1965 creà una obra de gran transcendència personal i també per a l'evolució de la història de l'art sacre de l'arxidiòcesi de Tarragona. Es tracta de la imatge del *Crist Còsmic* (fig. 4), actualment conservada al Museu d'Art Modern de Tarragona. Posteriorment realitzà dues imatges més del *Crist Còsmic*, una per a la parròquia de Cervià de les Garrigues i una altra per a l'església de Sant Jordi, a Salou. L'exemplar del temple parroquial de Sant Miquel Arcàngel de Cervià de les Garrigues¹ respon a un projecte més madur i data de 1969. S'ubicà, suspès, damunt la taula de l'altar major. La imatge provocà un fort revulsiu en el seu moment i, de fet, amb el temps, fou retirada. Crist és presentat de manera ingràvida, ascendent, ple de moviment, amb les mans obertes i vestit amb túnica de textura transparent (a la manera clàssica de la tècnica dels draps molls) traspua humanitat absoluta. A l'esquena del Crist, incisa, apareix la llegenda «benaurets els pobres». És una creació magistral on es fon el domini formal de la tècnica de modelatge amb un profund contingut simbòlic. La divina Anàstasi precisa ser entesa des de la humanitat i és així que l'artista remarca amb intensitat i tensió l'anatomia de Crist. El moviment i ingravidesa continguts en la figura més la mirada projectada al cel aconsegueix copsar la transcendència del misteri de la resurrecció en l'instant precís que Crist sorgeix del Sepulcre, en el nexa precís entre la mort i la nova

Fig. 4

vida. Potser aquí rau l'originalitat del tema i del seu tractament formal. Per subratllar aquest fet articula les mans del Ressuscitat tensionant l'esquerra com a signe de l'últim turment i distensionant la dreta com a signe de serenor. L'artista, a més, separa les cames de Crist per remarcar aquesta idea de resurrecció d'acord amb els canons orientals. El mateix artista, quan es refereix a aquesta obra, esmenta: «És un Crist Còsmic com jo l'anomeno. Té plasmada una humanitat vibrant amb la marca de les ferides i actitud de fer un pas, la Pasqua; la mà esquerra en extensió pels espasmes del dolor i la mà dreta en mansa flotació; el cap rapat i el front mirant al cel, amb els ulls clucs, tot ell a l'escolta de la veu de Pare; cosit a un nus de ferralla fosca en forma d'espiral que inclou monedes i que representa tot el mal que pesa sobre les seves espatlles, però del qual en surt lliure i victoriós»². Així, de la totalitat d'obres d'art sacre de Joan Curieles, aquesta és la que arriba al punt àlgid de radicalitat epistemològica des d'un domini absolut de la tècnica i un profund contingut on s'imbrica humanisme i Fe.

¹ Al respecte vegeu Lluís Ma. Moncunill, «Visions de la Passió», *La Sang*, núm. 33 [Revista de la R.I.V. Congregació de la Puríssima Sang de Nostre Jesucrist], Tarragona 2016, pp. 78-80.

² J. CURIELES, «Una mirada de simpatia en el 80è aniversari de l'amic Lluís M. Moncunill», *Quaderns de Vilaniu. Miscelània de l'Alt Camp. Homenatge a Lluís M. Moncunill*, ed. Institut d'Estudis Vallencs, Valls 2014, p. 79.

Fig. 5

La seva obra religiosa participa d'una gran força narrativa³. Aquesta realitat es pot observar en obres com el *Retaule de sant Fructuós*⁴ (fig. 5), a la parròquia de Sant Fructuós de Tarragona, *La Vinguda de la Fe* a la parròquia de Sant Pere i Sant Pau Sescelades de Tarragona⁵, el relleu dedicat al Pare Palau a l'església del convent de les Carmelites Missioneres de Barcelona, el Mural de la Mare de Déu de Núria, a Salou, el relleu de la Mare de Déu de la Bovera de «Cal Pepito» a Guimerà, la representació dels quatre Evangelistes a la parròquia de Sant Nicolau de La Riba, entre moltes altres creacions. Els seus repertoris en relleu també serviran, en algun cas, per adaptar-se amb harmonia i encert a obres ja existents. És el cas de la Taula d'altar d'El Papiolet, que presenta un frontal en tretze compartiments a manera de fornícules a dos registres, un de central i sis a banda i banda. Joan Curieses utilitzarà aquestes fornícules per inserir figuracions de Crist Ressuscitat i dels 12 apòstols i, als laterals de la taula d'altar, les imatges del tetramorf per una banda, i les de sant Pau, santa Tecla, sants Fructuós, Auguri i Eulogi (fig. 6) i sant Isidre, per l'altra. La mateixa estètica la trobem en obres d'escultura exempta, com la Mare de Déu Assumpta de la parròquia de l'Assumpció de Segur

de Calafell, *sant Pere ad Vincula* de la parròquia de Montreal, o el bellíssim sant Miquel de l'ermita dedicada a aquest sant, a Segur de Calafell.

La sèrie d'imatges de *Crist crucificat* les presenta estigmatitzades però sense exaltació de dolor. La posició de les mans obertes, sovint inclinades cap a baix, la forma dels braços i espatlles arquejades, un cert tractament manierista en el cos i un treball molt acurat en l'expressió dels rostres, permet a l'artista presentar la imatge de Crist amb les atribucions de l'*Agnus Dei*, víctima propiciatòria per a la redempció de tota la humanitat (cf. He 9,14). Els crucificats representats per Joan Curieses traspuen resignació i pau en un intent assolit d'augurar el *Christus triumphans* des del *Christus patiens*. La producció de crucificats i calvaris són molt nombrosos i d'una gran bellesa. El primer que es va realitzar fou un Crist crucificat per a l'Acadèmia Sant Pau (avui Museu Bíblic Tarraconense), vers els inicis dels anys seixanta, del que no es té constància on es troba a l'actualitat. Trobarem exemples reeixits a les esglésies de Bonastre, Salomó, Sant Pere i Sant Pau de Tarragona, Botarell, l'Espluga Calba, Arboç del Penedès, Reus a la casa parroquial de la Sang, al convent de les Carmelites descalces de Tar-

³ Sobre les característiques de les seves obres religioses vegeu A. MUÑOZ, «L'obra escultòrica de Mn. Joan Curieses Garcia a la parròquia de Sant Fructuós de Tarragona», *Taüll*, núm. 40, Ed. Secretariat Interdiocesà per a la custòdia i promoció de l'art sagrat de Catalunya, Girona 2014, pp. 24-26; A. MUÑOZ, «40 anys de La Vinguda de la Fe de Joan Curieses», *Diari de Tarragona* de 26/06/2016, 16.

⁴ A. MUÑOZ, «L'obra escultòrica de Mn. Joan Curieses Garcia a la parròquia de Sant Fructuós de Tarragona».

⁵ Una visió global de la seva obra a la parròquia de Sant Pere i Sant Pau Sescelades A. MUÑOZ, *Pedres vives : crònica de 25 anys d'història i art de la parròquia de Sant Pere i Sant Pau Sescelades (1972-1997)*, Tarragona 1997, pp. 77-98.

ragona i Reus, a l'església de Sant Antoni de Pàdua a Tarragona i d'altres... És especialment original el Crist de l'església del Sant Esperit de La Pineda (Vila-seca) amb els braços abaixats suggerint la integració de la humanitat en Crist, a la creu. Però possiblement un dels crucificats més paradigmàtics de la seva obra el trobem al Convent de les Carmelites descalces de Tarragona (fig.7) que guarda un estret paral·lelisme amb el de la parròquia de Sant Pere i Sant Pau Sescelades. L'exemplar respon a una talla de fusta que representa a Crist concebut des d'un punt de vista frontal i amb una composició simètrica. L'esquemàtizació lineal de l'anatomia, la posició en "v" dels braços i la disposició en cua de peix dels peus evoca, formalment, esquemes icònics orientals. Tanmateix l'expressió del rostre, el tractament contemporani del pentinat i la textura bisellada de la pell, atorguen al crucificat una dimensió més "occidental" on l'humanisme i el naturalisme s'imposen en la percepció de l'espectador. Possiblement per aquesta simbiosi perfectament acoblada entre una semiòtica transcendent i un altra humanista el Crist traspua una particular emoció carregada de reivindicació. Així, en aquesta obra es defineixen, artísticament, els valors cristològics afins a l'esperit de renovació teològica amb el que s'identifica l'autor.

L'artista, en algunes ocasions, tendeix a utilitzar l'abstracció com un codi artístic que li permet obtenir un llenguatge epistèmic, i així comunicar, amb més plenitud, els valors transcendents lligats al misteri diví.

És l'exemple de la sèrie de *sagraris* elaborats a base de portes de suggeridors relleus on l'artista pot jugar amb l'ambivalència simbòlica de les formes. Són notoris els exemples dels sagraris de les parròquies de Sant Pere i Sant Pau de Tarragona i la sèrie de la parròquia de Sant Salvador de Tarragona, del convent de les Carmelites Descalces de Tarragona i de l'església del convent de les Carmelites de Reus (actualment a Terrassa). D'una gran originalitat simbòlica destaco el sagrari, en bronze, de la parròquia de Sant Esteve de Vilaseca, el qual s'inscriu en un relleu rectangular ceràmic amb dues al·legories a banda i banda. A l'esquerra, l'al·legoria del pa i, a la dreta, l'al·legoria del camí, on l'artista, influït per l'arribada de l'home a la lluna, deixa també una empremta humana sobre el registre ceràmic. Aquesta al·legoria queda complementada per una cama representada en tres dimensions, com si d'un fenomen estroboscòpic es tractés. Aquestes referències al pa i al camí es repeteixen, amb altres materials, a l'església de sant Antoni (Caputxins) de Tarragona. En ocasions el tractament donat a altres sagraris és més icònic i lligat a la calidesa i textura que li proporcionen materials com la fusta o la ceràmica. Són els exemples de l'església de Sant Jordi de Salou, o la de Sant Ramon de Penyafort de Masllorenç, la parròquia de La Riba i a l'oratori de Pares Carmelites de Matadepera.

Els *baptisteris* sempre són tractats procurant dotar l'obra d'art no només de dignificació cultural sinó també d'intencionalitat catequètica. En el cas de la

Fig. 6

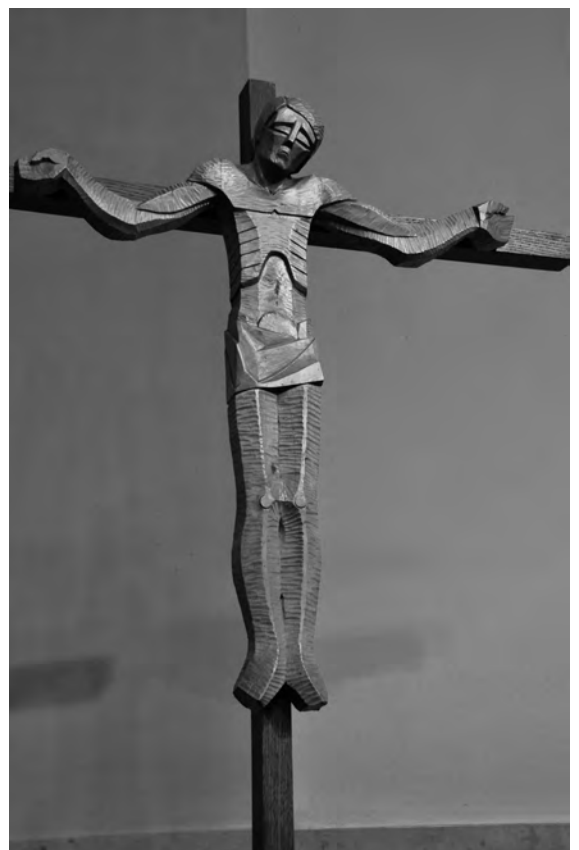

Fig. 7

parròquia de Sant Pere i Sant Pau Sescelades de Tarragona –realitzat en forma pentagonal a partir de formigó, fusta i acer inoxidable– utilitza relleus de fusta per projectar la iconografia sacramental⁶. En el cas de la parròquia de Sant Andreu de La Selva del Camp, el baptisteri està realitzat íntegrament amb metalls en forma circular, fent servir les figuracions del tetramorf.

Convé també fer un esment especial al disseny d'altres tipus de mobiliari litúrgic. Les *taules d'altar* sempre presenten l'ús de la pedra, de la fusta i del ferro. De vegades combina aquests materials sentint preferència per les formes pures, sovint cúbiques. L'artista amb aquests elements fa de la naturalesa la base receptora del sacrifici. Un bell exemple el tenim a l'altar de l'església de Les Peces, realitzat en forma cúbica, pedra calcària i amb els costats laterals estriats. En el cas de la parròquia de Sant Pere i Sant Pau Sescelades de Tarragona la base cúbica de la taula està elaborada en formigó amb la incisió d'un peix (símbol de Jesucrist, fill de Déu i Salvador) i l'ara realitzada en pedra anomenada «gris de sant Vicenç». La pedra també és utilitzada a la parròquia de Sant Fructuós de Tarragona, aquesta vegada amb una forta càrrega simbòlica. Una estructura de ferro sosté l'ara, en fusta, i alhora un carreu romà, provinent de l'amfiteatre de Tarragona (lloc del martiri dels sants Fructuós, Auguri i Eulogi), queda inserit en la part baixa de l'altar (fig. 5). Possiblement una de les creacions més reeixides de taules d'altar la trobem a l'església de Sant Jordi de Salou (fig. 8). El suport de la taula està realitzat en ferro amb forma parabòlica o catenària i en els seus *stipites* han estat calats, amb tècnica de làser, els motius eucarístics de l'espiga i el raïm. L'ara de la taula és de fusta massissa.

Càtedres, ambons, canelobres i làmpades són tractats per l'artista cercant línies i formes simples i defugint de sobrecàrregues decoratives innecessàries. El mobiliari ha de ser representat dignament però conduit per un llenguatge de sòbria elegància. Ha d'ajudar a entendre que aquests elements que representen el magisteri de l'Església (càtedra), la manifestació de la Paraula de Déu (ambó) i la Resurrecció de Jesucrist (ciri pasqual) participen d'una "benaurada senzillesa". Joan Curieses torna a fer de l'art teologia, de la teologia art. Un dels exemples més interessants el trobem a l'església de Sant Jordi de Salou on, a més de l'altar, l'ambó i les càtedres estan realitzats a partir de bases de formes catenàries de ferro i su-

Fig. 8

ports plans de fusta, seguint el disseny arquitectònic de l'exterior del temple. La làmpada de l'església de la parròquia de Santa Maria de Les Pobles és una creació el·líptica de ferro que recorda una *Corona Christi*, realitzada a partir d'eines del camp, que denoten una influència jujoliana i la intencionalitat de l'artista de lligar el digne treball de la terra, d'on emana el pa i el vi, amb les ofrenes de l'altar, centre de la sinaxi eucarística. En aquesta ocasió, el suport del ciri pasqual és una original peça realitzada a partir d'un cargol de premsa de vi. Altres exemples de làmpades els trobem al monestir de les Carmelites Descalces de Tarragona, a la capella del Santíssim de la parròquia de sant Andreu i a la capella del col·legi de sant Rafael de la Selva del Camp.

La última composició escultòrica que ha dissenyat ha estat un projecte de monument en ferro com a proposta per a que pugui ser ubicada a l'amfiteatre de Tarragona en honor als màrtirs (contraportada d'aquesta revista). Es tracta d'una composició en forma de creu concebuda asimètricament i dotada de gran dinamisme. En el si de la creu s'encasten una sèrie horitzontal de motius cilíndrics que representen els troncs de la pira martirial i, en el cor de la mateixa creu, es els tres pals als que foren lligats els tres màrtirs. De nou, Joan Curieses ens sorprèn amb la seva capacitat narrativa a través dels símbols. La Creu esdevé amfiteatre, corona gloriosa sobre la que venç la fe.

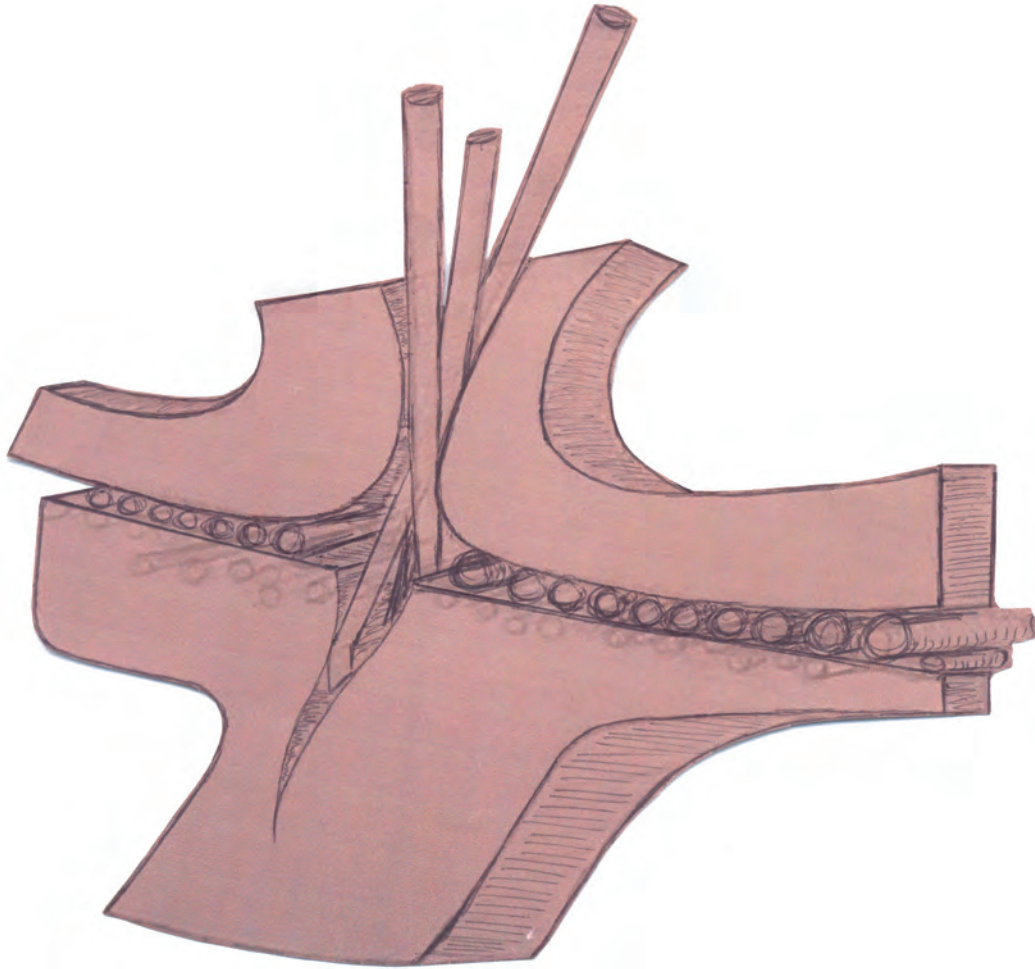
⁶ A. MUÑOZ, *Pedres vives : crònica de 25 anys d'història i art de la parròquia de Sant Pere i Sant Pau Sescelades (1972-1997)*, Tarragona 1997, pp. 88-92; S. MATA, *Piles baptismals singulars del Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre*, Tarragona: Diputació de Tarragona 2015, pp. 100-101.

Llista de socis

1	21-01-2000	Muñoz Melgar, Andreu	78	11-10-2000	Cobacho Romero, Rafaela
2	21-01-2000	González Ramos, Andrés	79	11-10-2000	Quilez Mata, Jorge Juan
3	21-01-2000	Blanco Calvo, Jesús	80	11-10-2000	Setién Arroita, Yolanda
4	21-01-2000	Marín Maestro, Vicente	81	11-10-2000	Adrià i Maijó, Mercè
5	21-01-2000	Pallejà Blay, Marcel	83	11-10-2000	Gallart Magarolas, Francesc
6	21-01-2000	González Ramos, M ^a Carmen	85	11-10-2000	Muñoz Pérez, Pablo
7	21-01-2000	Magí Ferré, Joan	87	11-10-2000	Muñoz Pérez, Alex
8	21-01-2000	Teixell Navarro, Imma	88	11-10-2000	Iglesias Torrellas, Dolors
11	21-01-2000	Aranda Blay, Lluís	89	11-10-2000	Galià Romaní, Joaquim
12	25-03-2000	Parròquia de Sant Pere i Sant Pau	90	11-10-2000	Claver Caselles, Joaquim
13	25-03-2000	Barbarà Anglès, Miquel	91	11-10-2000	López, John
14	25-03-2000	Juan i Valero, Ferran	92	11-10-2000	Mateu Usach, Enric
15	25-03-2000	Marqués Peña, Yolanda	93	21-01-2001	Jornet Montaña, Sònia
17	25-03-2000	Marco Subias, M ^a Carmen	97	21-01-2001	Pérez Pulido, Julián
18	25-03-2000	Serres Marco, Blanca	98	21-01-2001	Parròquia de Sant Pau
19	25-03-2000	Serres Marco, Helena	99	21-01-2001	Cedó Perelló, Joan Anton
20	25-03-2000	Borràs Fernández, Jordi	101	21-01-2001	Quilez Mata, Julio Luís
22	25-03-2000	Sánchez Guerrero, David Jesús	102	01-01-2001	Marín Muñoz, David
23	25-03-2000	Padró Cabello, M. Betlem	103	21-01-2001	Col·legi Lestonnac-L'Ensenyança
24	25-03-2000	Pallejà Padró, Gisela	104	21-01-2001	Sugrañes Miret, Montserrat
25	25-03-2000	Pallejà Padró, Magí	106	26-02-2001	Rodríguez Maeso, Maribel
26	25-03-2000	Marín Maestro, Joan Carles	107	26-02-2001	Pena Romero, Joan Antoni
27	25-03-2000	Cepillo Galán, Isabel M ^a	108	26-02-2001	Ribas Ballesté, Daniel
28	25-03-2000	Román Cano, José Manuel	109	03-08-2001	Pallejà Blay, Daniel
30	25-03-2000	Blanco Calvo, M ^a Cinta	110	03-08-2001	Virgili Avià, Jordi
31	25-03-2000	Navarro Gómez, Pere	111	03-08-2001	Montoliu Asens, Inés
32	25-03-2000	Borràs Margalef, Josep	112	03-08-2001	Pascual i Palau, Josep Ramon
33	25-03-2000	Fernández Osorio, Carmen	113	05-09-2001	Moncunill Martí, Fructuós
34	25-03-2000	Mateu de la Casa, Raimon	114	05-09-2001	Nosas Brull, Josep M.
35	25-03-2000	Virgili Montoliu, Inés	115	05-09-2001	Piñol Abelló, Rosa M.
36	25-03-2000	Muñoz Virgili, Andreu	116	27-11-2001	Forns Fernández, M. Victòria
37	25-03-2000	Muñoz Virgili, Pau	118	10-01-2002	Llagostera Solé, Conxita
38	25-03-2000	Pérez Bravo, M ^a Amparo	119	05-02-2002	Ortiz Giménez, Lourdes
39	25-03-2000	Paisano Parejo, Jordi	120	05-02-2002	Salla Roig, Núria
40	25-03-2000	Muñoz Melgar, M ^a Teresa	121	05-02-2002	López Díaz-Cano, Joan Antón
41	25-03-2000	Rodríguez Maeso, Jacint	123	22-02-2002	Giménez Porcuna, Francesc
42	25-03-2000	Iglesias Llagostera, Lluís	124	22-02-2002	Parròquia de Sant Fructuós
43	25-03-2000	Borràs Fernández, Carme	126	22-02-2002	Prats Piqué, Enric
44	25-03-2000	Mosquera Brunet, Víctor	127	22-02-2002	Casals Petrus, Elisenda
45	25-03-2000	Bella Boltó, Xavier	130	22-02-2002	de Novoa Barrón, M ^a Jesús
46	25-03-2000	Sánchez Cobacho, M ^a Carmen	131	22-02-2002	Col·legi Mare de Déu del Carme
47	25-03-2000	Filgueras González, Dolores	132	22-02-2002	Borràs Brulles, Roser
48	25-03-2000	Bordas Belmonte, Lluïsa	133	22-02-2002	Quetcuti Ferrer, Adolf
49	25-03-2000	Salla Guinovart, Francesc	135	22-02-2002	Guinart Sesplugues, Montserrat
50	25-03-2000	Fernández Pizarro, Francisca	136	21-03-2002	Lozano Romero, José
51	25-03-2000	Rodríguez Fernández, Anna	137	21-03-2002	Col·legi La Salle
52	25-03-2000	Rodríguez Fernández, Victor	139	21-03-2002	Rodríguez Balada, Elena
53	25-03-2000	González Ramos, Manoli	140	21-03-2002	Blay Boqué, M ^a Teresa
56	25-03-2000	Farran i Odena, Josep	141	21-03-2002	AMPA Col·legi Mare de Déu del Carme
57	25-03-2000	Castillo Algaba, M. Teresa	144	18-04-2002	Bidó Odena, M. Dolors
59	25-03-2000	Uriarte Polo, Carlos	145	18-04-2002	AVV La Unió
61	25-03-2000	Argilaga Montserrat, M. Josepa	146	18-04-2002	Comunitat La Salle
62	25-03-2000	Sales Carda, Manel Jaume	147	18-04-2002	Parròquia de Sant Cosme i Sant Damià
63	25-03-2000	González Ramos, M ^a Lourdes	148	18-04-2002	PP Rogacionistes
67	25-03-2000	Durán Flores, Montse	151	16-05-2002	Castillejo Brull, Miquel
70	25-03-2000	Cotano Fernández, Roger	152	16-05-2002	Ferrer Virgili, Lluís
71	25-03-2000	González Hernández, Nicolás	153	16-05-2002	Massaguer Comes, Jordi
72	25-03-2000	Ramos Pérez, Celestina	154	16-05-2002	Chimisanas Mateu-Alsina, Elisabet
75	11-10-2000	Gómez Santaella, José Antonio	155	16-05-2002	Bea Castaño, David
76	11-10-2000	Jornet Domenech, Josep M.	156	16-05-2002	Olivé Elías, Marcel

157	16-05-2002	Brescolí Rodríguez, Jordi	243	09-10-2003	Rius Ferrús, Lluís Maria
158	16-05-2002	Castellví Sabaté, Montserrat	244	09-10-2003	Moreno Ortiz, Marian
161	16-05-2002	Fuentes López, Paqui	245	09-10-2003	Rius Moreno, Pau
162	24-05-2002	Soro Roca, Santiago	246	10-12-2003	Martos Fernández, Anna
163	24-05-2002	Montserat Fornós, Juan	247	10-12-2003	Farran Martos, Josep
164	24-05-2002	Reverté Margalef, M ^a Teresa	248	08-01-2004	Farran Martos, Xavier
165	24-05-2002	Mejias Sendra, Magí	249	08-01-2004	Alfaro Bozalongo, Hilari
167	24-05-2002	Fernández Osorio, Alicia	250	08-01-2004	Mateu Morelló, Anna
168	30-05-2002	Elias Cortés, M ^a Gloria	251	08-01-2004	Abella Bordàs, Jordi
169	30-05-2002	Amenós Torremadé, Antoni	252	11-03-2004	Pàmies Musté, Neus
170	30-05-2002	Prim Donés, M ^a Montserrat	253	11-03-2004	Lleixà Gabriel, Montserrat
171	30-05-2002	Pérez Garrido, Ana Rosalia	254	11-03-2004	Casanelles Moix, Maria del Carme
172	30-05-2002	Muñoz Pérez, Ana Maria	255	11-03-2004	Martínez Sabadell, Pasqual
173	30-05-2002	Muñoz Melgar, Rafael	256	11-03-2004	Van Maurik Antonell, Marianne
174	30-05-2002	Rius Ruiz, Irene	257	11-03-2004	Madueño Fernández, Juan
175	30-05-2002	Rius Ruiz, Maria	259	07-10-2004	Sales González, Jaume
176	30-05-2002	Rius Ruiz, Xavier	260	07-10-2004	Herranz Del Rey, Montserrat
177	30-05-2002	Ruiz Manrique, Aurora	262	07-10-2004	Duch Brotons, Ferran
178	30-05-2002	Rius Ferrús, F. Xavier	264	07-10-2004	Ballesteros Casanova, Josep Fèlix
180	30-05-2002	Dominiques de l'Ensenyament	265	07-10-2004	Castán Julbe, Ramon
182	30-05-2002	Luengo Sastre, Purificación	266	07-10-2004	Mur Val, Elena
183	30-05-2002	Ibáñez Tatay, Jose Luis	267	07-10-2004	Castán Mur, Xavier
185	20-06-2002	Martínez Casanelles, Jesús	268	07-10-2004	Castán Mur, Núria
186	20-06-2002	Martí Baiget, Maria	269	07-10-2004	Muñoz Melgar, Diego
187	20-06-2002	Moncunill Cirac, Lluís M.	270	07-10-2004	Virgili Novel, Francesc
188	20-06-2002	Burrut Fortuny, Salvadora	271	08-01-2005	Sabaté Tomàs, Jordi
189	20-06-2002	Burrut Fortuny, Amalia	272	04-03-2005	Margalef Veciana, Marc
190	20-06-2002	Puig Andreu, Joan	273	04-03-2005	Figuera Pàmies, Èlia
191	20-06-2002	Huguet Merelo-Barbera, Mercedes	274	09-03-2005	Briansó Caballero, Sílvia
192	20-06-2002	Germanes Dominiques de l'Ensenyament	275	08-01-2005	Azor Parra, Consol
193	20-06-2002	Coll Gilabert, Antoni	277	08-01-2005	Olivé Ventura, Juan
194	20-06-2002	Nosas Piñol, Rosa M.	278	08-01-2005	Marsal Miracle, Maria
195	20-06-2002	Nosas Piñol, Josep M.	279	08-01-2005	Baltaretu, Vasile
196	26-09-2002	Parròquia de Sant Fruitós	280	05-05-2005	Pujol Balcells, Jaume
198	26-09-2002	Serres Caldú, Laureano	281	01-07-2005	Blanco Sánchez, Hugo
199	26-09-2002	Serres Timoneda, Miguel	282	22-12-2005	Manrique Carrasco, Conxa
200	26-09-2002	Fernández Casanovas, M ^a Leonor	283	12-01-2006	Duch Pijoan, Maria Teresa
202	26-09-2002	Timm Loetje, Christel	284	12-01-2006	Cisquella Corsà, Montserrat
203	07-11-2002	Navarro García, Juana	285	12-01-2006	Guerrero Castellví, Isidor
204	07-11-2002	Val Martínez, Josefa	286	12-01-2006	Bargalló Hernández, Carme
205	07-11-2002	Mur Casas, Bernabé	287	12-01-2006	Pons Güell, Carmen
207	12-12-2002	Melgar Nicolás, Francisca	288	27-01-2006	Castellví Marín, Emma
211	16-01-2003	Escorza Góngora, Esther	289	16-03-2006	Martínez Blanco, Ana María
213	16-01-2003	Salgado Combalia, José Ramón	290	16-03-2006	Bertran Vinaixa, Amparo
214	16-01-2003	Martínez Valcabado, Maribel	291	16-03-2006	Sanchís Caballé, Meritxell
215	16-01-2003	Salort Volart, Teresa	293	16-03-2006	Montero Simó, Miguel Àngel
216	14-02-2003	Martín Martín, Antonio	295	16-03-2006	Virgili Sastre, Josep Maria
217	14-02-2003	Noci Sánchez, Rosalia	296	16-03-2006	Impremta Virgili
218	14-02-2003	Gandia Boronat, Marcela	298	16-03-2006	Queralt i Vidal Joan
219	14-02-2003	Borràs González, Marc	299	16-03-2006	González Mohedano, Mireia
220	14-02-2003	Jordi Ribas, Anna	300	16-03-2006	González Mohedano, Joan
222	14-02-2003	Martí i López, Miquel	301	16-03-2006	Castán Julbe, Montserrat
223	14-02-2003	Borràs Galceran, Anton M ^a	302	16-03-2006	Blanco Castán, Oscar
224	14-02-2003	Massana Sans, Maria	303	10-11-2006	Figueroa Roca, Antonia
225	14-02-2003	Segura Vallés, Joan	304	10-11-2006	Comas Lou, Núria
226	14-02-2003	Pérez Arteaga, Maria Rosa	305	10-11-2006	Pallejà Comas, Berta
227	11-04-2003	Vallvé Navarro, Albert	306	27-12-2006	Rossell Carol, Joan
228	11-04-2003	Teixell Navarro, M. Àngels	307	27-12-2006	Ayala Font, Josep Maria
231	11-04-2003	Ferrer Nulet, Lluís	308	27-12-2006	Vilaplana Civit, Antoni
232	11-04-2003	Martorell Comes, M. Mercè	309	27-12-2006	Merino Anton, Isabel
236	09-09-2003	Blay Gatell, Roser	310	27-12-2006	Romeu Torres, Josep
237	09-09-2003	Melero Lleixà, Loli	311	27-12-2006	Domènech Vallvé, David
238	09-09-2003	Coll Larrosa, Núria	312	27-12-2006	Aniorte Rione, Teresa
239	09-09-2003	Aixalà Llovet, Concepció	313	27-12-2006	Huguet Merelo, Jose Ramon
242	09-10-2003	Amigo Iglesias, Tecla	314	27-12-2006	Torné Reverté, Carme

315	27-12-2006	Marín Muñoz, Jaume	381	15-07-2010	Aleu Viñas, Ma Lourdes
316	27-12-2006	Escarre Ros, M. Antònia	382	24-02-2011	Sendra Vellvè, Jordi Miquel
317	27-12-2006	Adserias Pascual, Fèlix	383	24-02-2011	Solé Tomás, Teresa
318	27-12-2006	Rota Aleu, Rosaura	384	24-02-2011	Solé Tomás, Marina
319	27-12-2006	Sanchis Bernabeu, Miquel	385	10-11-2011	Ferrer Val, Josep-Francesc
320	27-12-2006	Sanchis Rota, Pau	386	10-11-2011	Plana Sole, Maria Cinta
321	01-02-2007	Torres Sabaté, Joan Andreu	387	10-11-2011	Nonell Torres, Pedro
322	01-02-2007	Parròquia de Sant Francesc	388	10-11-2011	Fernández García, Susana
323	01-02-2007	Ortiz de Paz, Pilar	389	24-05-2012	Rodríguez Moreno, Antonio
324	01-02-2007	Duch Pijuán, Maria Rosa	390	24-05-2012	Virgili Llauradó, M. Dolors
325	14-06-2007	Gimeno Villamana, Alberto	391	24-05-2012	Virgili Llauradó, M. Cinta
326	14-06-2007	Castellví Marín, Joan	392	21-06-2012	Arbeloa Rigau, M. Victòria
327	14-06-2007	Baches Pla, Carles	393	21-06-2012	Algueró Mora, Asunción
328	14-06-2007	Salvadó Urpí, Inés	394	01-09-2012	Rivelles Blanco, M. Teresa
329	14-06-2007	Ramon Mas, Míriam	395	27-09-2012	Uriarte Polo, David
330	14-06-2007	Amigó Garcés, Montse	396	27-09-2012	Alegret Ferré, Montserrat
331	14-06-2007	Rovira Queralt Ma. Lluïsa	397	27-09-2012	Uriarte Polo, Javier
332	14-06-2007	Mislata Mislata Robert	398	27-09-2012	Pérez Mármol, Juana
333	21-12-2007	Gabriel Garcia, Jordi	399	27-09-2012	Poy Arias, Guillermina
334	21-12-2007	Garcia Rodrigo, Pilar	400	22-11-2012	Cendra Terrado, Neus
335	28-03-2008	Romero, Michel	401	10-01-2013	Vives Ibáñez, Ignacio
336	28-03-2008	Sans Martí, Josep Maria	402	10-01-2013	Roca Girona, Montserrat
337	24-05-2012	Juárez Laiz, Visitación	403	18-01-2013	Gomis Barberà, Josep M.
338	26-09-2008	Comas Lou, Enric	404	31-01-2013	Sanet Jové, Josep M
339	26-09-2008	Pallejà Comas, Adrià	405	14-02-2013	Vendrell Aubach, Robert
340	26-09-2008	Espigó Sáez, Jordi	406	17-06-2013	Melero Lleixà, Jesús
341	26-09-2008	Viña Sabaté, Ma Isabel	407	17-06-2013	Cugat Vinyes, Maria del Mar
342	26-09-2008	Marrugat Casellas, Francisco	408	17-06-2013	Colmenarejo Romano, Ana Isabel
343	26-09-2008	Folch Ras, Jordi	409	17-06-2013	Gracia Colmenarejo, Anna
344	26-09-2008	Oldhamstead, Roger	410	17-06-2013	Mas Carceller, Quim
345	26-09-2008	Richardson, David	411	14-11-2013	Martín Brú, Angel
346	26-09-2008	Mas Carceller, Rosa	412	23-01-2014	Lomas González, Esther
347	18-12-2008	Casanelles Moix, Anton	413	24-01-2014	Álvarez Vega, F. Javier
348	07-01-2009	Baixauli Santos, Luis José	414	20-02-2014	Miralles Carrizosa, Encarna
349	07-01-2009	Blanco Sánchez, Mario	415	20-02-2014	Mas Carceller, Montse
350	07-01-2009	Roca Barberà, Remei	416	20-02-2014	Mas Carceller, Àngels
351	07-01-2009	De Novoa Barón, Ma Luisa	417	20-02-2014	Julià Panadès, Joaquim
352	05-02-2009	Galofré Capell, M Núria	418	24-02-2014	Brull Alabart, Josep M
353	05-02-2009	Galofré Capell, M Montserrat	419	24-02-2014	Folch Sabaté, Josefina
354	05-02-2009	Sans Ballart, Jordi	420	09-10-2014	Barriach Molas, Francesc
355	05-02-2009	Sans Twose, Marc	421	12-02-2015	Garachana Orodea, Petri
356	05-02-2009	Ortiz Giménez, Francesc	422	12-02-2015	Jiménez Buedo, Marisa
357	05-02-2009	Cerro Cortés, Elisabet	423	12-02-2015	Castell Gomà, Magí
358	18-02-2009	Casanelles Moix, Josep	424	12-02-2015	Pérez Sánchez, Rosa
359	18-02-2009	Miró Masvidal Rosa Maria	425	12-02-2015	García Escribano, Teresa
360	11-06-2009	Pallejà Cabré, Margarita	426	12-02-2015	Canals Solanes, Sara
361	11-06-2009	Cros Borràs, Aurora	427	19-02-2015	Masip Masip, Marius
362	11-06-2009	Veciana Alegre, M Cinta	428	19-02-2015	Martínez Peral, Montserrat
364	11-06-2009	Sánchez González, Blas Jesús	429	19-02-2015	Figueras Martorell, Maria
365	15-07-2009	Mateu Guarro, Josep	430	19-02-2015	Aymami Miralles, Salvador
366	01-12-2009	Navarro Comella, Josep	431	03-03-2015	Albina Chicote, M ^a Luisa
367	01-12-2009	Farré Valmaña, M. Carme	432	12-03-2015	Villaró Boix, M. Jesús
368	04-02-2010	Ibañez Luengo, Ana	433	10-03-2015	Ibáñez Conesa, Gerard
369	04-02-2010	Ibañez Luengo, Alberto	434	08-05-2015	Tortosa Rodríguez, Carmen
370	04-02-2010	Ibañez Luengo, Carolina	435	21-05-2015	Montserrat Reverté, M ^a Teresa
371	04-02-2010	Vives Sanromà, Ignacio	436	03-06-2015	Gómez Calderón, José Maria
372	04-02-2010	Setián Arroita, Iratxe	437	09-06-2015	Andreu Prats, Josep Maria
373	04-02-2010	Cabré Farreny, Mercè	438	22-06-2015	Arbiol Sanchis, Maria Josefa
374	04-02-2010	Cabré Farreny, Rosa	439	01-10-2015	Capell Ribes, Mireia
375	18-03-2010	Bigorra Fernández, Rosa	440	01-10-2015	Rius Capell, Aina
376	08-03-2010	Fabregat Palau, Maria	441	21-01-2016	Gras Minguella, Joaquim
377	22-04-2010	Carreto Martín, Laura	442	30-06-2016	Rota Aleu, Josep Maria
378	22-04-2010	Carreto Poveda, Manuel	443	30-06-2016	Rota Duat, Marc
379	22-04-2010	Martín Puig, M. Elena	444	30-06-2016	Riera Clos, Joaquim
380	06-05-2010	Domènech, Joan Antoni	445	30-06-2016	Redecillas Herreria, Silvia

Siquidem iam in ignem saeculi constitutis et Pater non deesset, sed et Filius subveniret et Spiritus in medio ignis ambularet (*Passio Fructuosi IV*)

(Il·lustració de Mn. Joan Curieses García)

ASSOCIACIÓ CULTURAL
SANT FRUCTUÓS